

Y

SAIKUTI

CHANCHIN

SAIKUTI CHANCHIN

ATTENTION.

This book is the property of the Govt. of Assam. In case of causing damaged or lost, the borrower is purely responsible for it. He/She shall have to pay the fine of the actual price of it.

Below, due date is notified.
Exceeding the due date 6 paise per book per day shall be fined.

DUE DATE: DUE DATE: DUE DATE:

28-7-80

SAIKUTI CHANCHIN

Ziaktu

Pu Selthuama,

HEADMASTER GOVERNMENT THINGSAI
M E SCHOOL, THINGSAI

Buatsaihtu

Pu C Lalrema, M A , I A S

CHHUT KHATNA, 1000 copies

(All rights reserved)

Office of the

Sub divisional Magistrate

Aijal Mizo District

PUBLISHED BY PU C LALREMA M A I A S,

AND PRINTED BY PU LALREMA AT THE

J B PRESS, LUNGLEH,

MIZO DISTRICT

SAIKUTI CHANCHIN

A CHHŪNGA THU AWMTE

Bung

Thuhmahruaı
Buatsaıhtu Thu
Saikuti Lungphun Thlalak

THEN KHATNA

- 1 A naupan lai thu
- 2 A mizia
- 3 A nulât lai hun
- 4 Tlangvalho nên an indo
- 5 Awm ni a kham
- 6 A lawmte nên an feh
- 7 Pasal a nei
- 8 A hun hnahnung lam
- 9 A hun tawp

THEN HNIHNA

- Saikûti Zai
- I Lêngzêm Zai
 - II Mibrâng Awihna Hla
 - III Mitthi ngaih hla
 - IV Salu Aihna Hla
 - V Kawrthum Kai
 - VI Saikûti Zai, Laltherı phuachte
 - VII A hun laia thil awm te
Hrılıhfiabna

SAIKUTI THUHMAHRUAI

Kum 1950 vél khan Pu Lalreman Saikuti chanchin
 5 tûrin minrawn a kei pawhin ka lo ngaihtuah ve
 7 tak a ni a Chuta ting chuan Saikuti chanchin
 (1) awm apiangte ka zawt vel a, a sulhnu awm chhunte
 (11) lahni ka chhui ta a Amah hi Thingsai khuaah a dam
 (111) ung hun rei zawk hmangin a thi a A tar lam hmêl
 u phak pawh an la dam nual a a fa naupang ber
 v h kum 80 vél nun a la dam a amah pawh mi nun
 ang tak a ni Amaherawhchu Saikuti hi a naupan lai
 a bulat lai chanchin hre chik tumah an awm tawh lo

1 He lehkhahu ziaka mi puitute — Pu Chahriauva
 5 (ikuti fapa) Pi Zusangi (Saikuti monu) Pi Dartin
 8 ngi Pu Lalsailova (Lunglêng lai) Pastor Thanzinga
 14 Aiburha (Patlaja fapa) Pu Jalbuana (Thingsai lai)
 18 Bawktala Pu Thala Pu Saikueva Pu Ralchheuva
 20 Nihara Pi Zanengi Pi Chemtawii Pi Chhunzingi
 23 Chawnwêla Pu Aichina

27 Hla thu hrilhfiabah hian Pu Liandila Headmaster,
 31 ro Pu Bawrthanga Pu Aizama leh Pu Chhingtawia
 i min pui a An vaia chungah ka lawm hle

Saikuti chanchin ziak hi a famkim lo tih ka hria a
 a ngaih taka min tanpui theite chuan ka hnénah
 ay, Pu Lalrema M A I A S hnénah emaw min hrilh
 chuan ka lawm hle ang

34 He lehkhahu buatsaih tur hian Pu Lalrema M A
 36 in min buaipui nasa hle a min endik sak a rem
 48 awk min ruatpui bakah khawla chhut turin amahin
 50 buatsaih vek avangin a chungah ka lawm ém ém a ni
 50

52
 52 ed Thingsai

53 16 1963

59

Sêlthuama, Headmaster
 Government M E School,
 Thingsai

BUATSAIHTU THU

Saikhûti chanchin Pu Sêlthuama ziaak hî lehkhah
 chhut turin ka lo buatsaih a A indawt dan tur remch
 zawk nia ka hriatte tidanglamîn hmun thenkhatah ch
 keima lo hriat ve dan leh rin dante ka zep ve nu
 Tin Pu Liandâla Headmaster Darzovin a lo lawrkha
 ve aţangte pawhin hla leh thu thenkhat tlêm ka tel
 baw k a

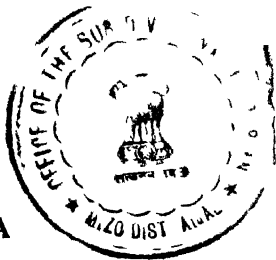
He lehkhahu hî nakin hun lo la awm zêla M
 literature chhui miten an lo hman atan leh Mizo lit
 ture zir miten College leh University ah te pawh an z
 tlâk a nih mial beisein buatsaih a ni a A dik lo tin
 tur emaw belhchhah tur emaw a ziaak dan tawng
 maw zawk emaw hria in awm chuan min han hria
 zêl ula a lâwmawm êm êm ang A dik lohna leh a fam
 lohna te chu chhut leh hunah a tha thei ang bera s
 that leh tih dik a nih theih nân a chhiartute zawng za
 min fin chhuabpu turin sawm in ni e

Buatsaihtu

**SAIKUTI FA NAUPANG BER
PU CHALRIAUA A NI**

[PHOTO BY THANGRIDEMA]

SAIKUTI THENKHATNA BUNG I-NA

A naupan lai thu

Saikûti hi a pianna khua chiang taka hriat a ni lo
um 1830 lai vel khan a lo piang a A pa Pu Thangawna
nai, Khintin mi a ni a, a nu chu Ngûrchuailovi a ni
Amah hi fa tlum ber a ni a, a unaute chu an upat dan
dâwtin — Chawngvungi, Dârbawii, Thangchiauva leh
kûngi an ni

Saikûti techhung hi zai ngaina chbûng tak an ni a,
nah Saikûti pheî hi chu zai a thiamin hla phuah te a lo
iam baw k a zai a uar êm êm a a hla hmingah pawh
Saikûti Zai tih hial a lo ni ta a ni Saikûti pa hi Fânai
al thlahtu Rorehlova hnung zua lo awm ve kum khua
ni a, Rorehlova chanchin aţangin Saikûti pianna pawh
hui a ni ber a

Saikûti naupan lai chanchin hi kan hre tlêm hle a,
awmna khua chiah pawh hriat chian theih a ni tawh
Rorehlova fapa Khawtindâla Khuanghluma a lai
a piang a nih ringte an awm Naupang tê a la nih lain
thiante nênzâwbûk hnuaiah buhlem an ţap a Pa
lawi pakhat Hmârthanga hi zawlbûk chhuata baw
k ung a zai a Saikûti chuan,

“Zawlbûk hnuaiah buhlem kan ţap chiam a,
Hmârthanga zai kêlbê lo ang e,” tui hlaah a phuah
a Hei chauh hi a naupan laia a hla phuah kan hriat
eih chhun chu a ni

Saikûti naupan lai thu kan hriat leh chu a sê vên lai
u a ni a Hmân lai chuan naupang la ramţang tham lo
hian se en (se vên) hi an tum a ni ve a Kum 8 leh
um 12 inkâr mi vel an ni ang chu, Tawngna mahah

“Se en an lai” an tı mathlawn lovin, naupang se kalte chaw chhôn hmeh atân se nei ve si, vêng ve thi te leh an nu leh paten chawhmeh tha tha an fôn se tichuan ramah chawhmeh tha tha an va ci a Chuv a ‘Se en an lai’ an lo tı thîn a nı

Hmâr Vânlaphai kianga Varhva lui kamah Saikûti-teho chuan sial an vêng thîn a An paten lui a sh chuan se vênbûk sâng fein an sak sak a, a chun zâr a A chhôngah chuan talbkhuang an dah a, naup ho chuan an khâwng rı a, an duh leh an zaı a, a cha an au thûl a Hetiang hian Saikûti pawh a tel niên thîn a nı Tin, an sial chu seṭhi an awrbtîr a, an pah khân a rı rul rul a Mıpa naupanghovin sai te an vua a a thenin an thliar a, luiah chuan chiau chel chul bawh a Tlailam a lo nı a sialte ch lamah an khalh hâwng a, a huangah an khung leh a Chutiang chuan Saikûti pawhin naupan lai hunte a lo hmang ral ve thîn a Hetih lai huna rannung reng leh sava hrâm mawı tak tak a briatte chu a ber a châm reng a rıawm a Pangpâr mawı tak ak te te luang dem dem te leh ramhnuaia hnım hring ze reng mawı tak tak a lo hmuhte pawh chu a mitth a châm reng a rıawm a Chûng a naupan laia a hmuh leh hriette chu a lo puitlin hnu pawhin a la th ngihh chuan a rıawm loh va, a hlaphushte pawhrawn tanpui (influence) hle a nih te pawh a rint awm lo

A tleirâwl tantirh lai vênin mıtén tâtkawng thei zia an sawı hi a lo hre ve a, ci a châk rıru ta hle a khat chu a vânnêih a siamin tâtkawng thei pum kh chhar ve blaah mai a Mı’n an hmuh hıau fahran a puân hnuaı ta thuaı a Tichuan tâtkawng thei kut tıat lai chu lehiam hawı chungin puân hnuaıah chuzuk dıt tawk thîn a An sawı ang teh uai chuan a lo haub lo mai a A han hawı vên a, mite ci dân a hmuh a, a zah leh hnukpawh sı zia a upat hnu thier

hăk a ni an ti

Saikôti awmna khua kan briat chian hlat theih ber
Hmâr Vânlai phai kianga Hlingvawm khua hi a ni a
an awm lai hian Saikôti hian nulât a bre tan tawh
rin a ni He khuaah hian zai an lo uar hle thin a
ve ang 'Saikôti Zai' kan tih pawh hi 'Hlingvawm
an lo ti ve reng thin a ni Chûng laia Saikôti zai pa
chu

Khuang khaw zopui a ngûr mah kai sela,
Chûn nu hneha ka duh Saihniangi kai si lo ve
amah Saikôti ngei pawhin hemi khuaa an awm
Lungkawh tlangvâl te hetî hian hla a phuah a

"Chhim tlangvâl chu in kalna mah lénkawî a tâwp e,
Keini lénna selâwn zopui, sa hmul dum dur e," tui

Hlingvawm atang hian Thingsai ah an lo kai chho
Hetî hun lai hi kum 1848 vél a ni mai thei e Mi-
khat chu Tûmtu ah an inthlawh bawk a Tlâng sang
in thengthaw nuam tak a ni a, hetiangin hlaah pawh
o phuah ve a

"Khua kan siam e, Tûmtu Zopui pangah,
Dâr ngo lénna khawtlâng romei a lo kai chiai lo maw?

"Lo kai ve la, ka u Darkhama pa,
Tûmtu zopui zawl a zau ve, i hrai tual lén nân

"Zawl khaw phunchawng kan hél na mah Tumtu
chéng lôr e

Sakâwl kai nân vâ a zau ve, i hrai tual lénna

"Tûmtu tlâng leh Thingsai kan chan chuan,
Thlohmu angin kan chuanna tlâng a sang lo ti u,'

Hlingvawm atanga Thingsai an lo kai chhoh hian an
w hmun pakhat 'Aiduzâwl' an tih hmuna h an lai
bhûma hovin in 150-in an awm a Saikôti te in chu

vengchhak tlâng chhip feet 4580-a sângah hian a
 a An in a tang chuan khua a lang thui hie a Miza
 leh Paw ramte a lang thui êm êm a Saikûti
 khua a han thlir vê a

“Khua tin lang tlâng ka pa rôn a zau,
 Kâwlah vânrâng chhâm angin lêng rih nâng k
 a lo ti ta a ni

Tin, Aîduzâwl chhak lawkah chuan Khawtind
 vin in 350 zet in an awm a Inhnaih té an ni bawk a
 khat ang maun an awm a An khaw hnih chu
 500 zet an tling a Hetih lai hian ni khat chu kav
 a lo thlâwk a, khuaah chuan a fu a, an man ta
 hlum zai pawh rêl lêm lo chuan an vawrh a, hm
 panin a thlâwk leh ta luah luah mai a Chu chu S
 hlaah a phuah zui ta a

“ Khua tinrawn fang ka chung kâwlingo lêng
 zo kaiah,

Hmâr tlâng chenah Aichhông lai lai a sâng v
 tun

Thingsai an kai hlim hian ropui an intiin a
 pawh a chapo ta deuh a ni áwm e Hmâr lar
 chhuahah Sahlam (Mîlu khaina thing) atan thing
 an hual lawk a An beisei angin mîlû khai meu
 awm lawk ta si lo va, Saikûti chuan,

“ Râl in rêl e, kai lo lainêma te,
 In zuat sual e, chhuahtlâng thing lenbuang

“ In zuat sual e, chhuahtlâng thing lenbuang
 Chunglûm lîanâk chhônrawl a vai e ”

“ In zuat sual e, chhuahtlâng thing lenbuang
 Pâr a chhuang e Mizo lû ngênin,”

a han ti ta a Khawtindâlen chu chu a lo hrist

ur ta hle mai a, "Kan Saikûti zít zet hí, engemaw
t ní!" tui a áng ta a Chu chu Saikûtin a lo hriat
a hlau leh hnuhnawh ta si a

saikhaw tlângah lai lai a zing dawn e,
hhim tiang naufa bânah kai i, ka rûnpui mawin,"

han phuah leh ta hlah mai a An lalpa thinrim
chu a dai leh ta a

saikûti pu, Pu Hmâra an tih chu pa hausa tak leh
thei tak a ni a Zau vawí thum a dawh a, Saikûti
lai a lo ni bawh a Chawngchen lām naa Saikûtin
mun a han ngheh tlut mai hí zawnghin zai hí a tui
ng thin a ni awm a sin

BUNG 2-NA

A mizia

saikûti hí a pianphung awm dân chu nula hian táwk
hmai bial lam ní lo, khabe phír ti sen sawk, ngo
p a ní A nulat lai chuan saíha bengbeh a beh thin
lông hun lai chuan an incheina neih that ber a ní a
nih hnu chuan tieng bengbeh, kheí hnawih sen a
thin

lóngsai khuah hian a vâng lai hun tha zawnghin
mang zo va A nulat lai hian hlate a lo phuah tam
i a lo thiam kher bawh a, chuwághin tui hmaa
im Zai' emaw, 'Khawnglung Zai' emaw an lo tih
chu 'Saikûti Zai' an lo tí ta hial a ní

hming than avang hian Saikûti chuan inlêng leh dít-
wh a ngah viau a, chûng a dítute thenkhat chu mī
a tak tak pawh an ní ve áwm e A nu leh a pa pheí
an it zawnghin deuhthe chu neih luhtirte pawh an
leuh thin a Nimahsela Saikûti hian nulat vâng lai
heh rih hí a tum lai ve tlát a, hetite hian a hnial

thín a

“ Mintir lo la Siali thlang khuandimin,
Fapa lenbuang ka awihna khuat lai lo ve,

“ Lungtlu lo chu pawm lai a bar ka nu,
Mintir lo u, Siali khuandimin ka mawi lo ve ”

Vawi khat chu a nu leh pain an ti lui deuh tlat
awm a, ani chuan

“ Ka chôn leh zua suihlung in rual em ni ?

Ka kai tâng e, Saikhaw zonémah tuallêng lovin
a han ti hlerh hlerh mai a A pa chuan a ngai ngan
ta lo va, an thulh leh ta nge nge a

Chuti taka Saikûti hi a to avângin tlangvâlho
khat hian pasal a neih mai an lo hlau ve tumbrang ba

“ Lam khiangawin chôn nun a tir che maw ?

Thapui lêng reng rawh vâl zâ zêlin,”

an lo ti ve kawkalh bawk si a

A diltute hlawhchham lunghnôr lah chuan a tihh
na dang hre hek lo

“ I ânkâ mah tuiang nêh sela

Nang zawng cho laiah ka ring lo che,”

“ Chôn leh zua chawî dâwn tuaî ka phû nêh maw

Rai ka rah pui ânnêh ngai ing e,”

tiin an lo phun lungawî ve mai mai bawk thín a ni

Saikûti zaiab hian nula leh tlangvâl inzailêmma
hla a tam hle a, hetiang hla hi ‘Lêngzêh Zai’ an
thín a ni. Hetiang hla tam ber hi Saikûti pulat lai
chhônga phuah an ni awm e Hêng blate hi thenbnih
a hrana deh a ni

Thiêngsai daikrang kawtchhuahah hian hlaî kûi
ding a Dâwn khaw lai Sailuian Chhim a rôn d
tumin, pêng chhinchhuah nân chu hlaî thing kâp

lung a zep a, "Sailuaia lung zeh," an ti huai huai
 Tùkthat chu Saikùti leh a thiantcho thing phur
 ngahak khawm hian phawk an chhuah ta a Saikùti
 "Sailuaia lan nân lung ka han zeh belh ang e,"
 Tichuan thingkakah chuan lung chu a han zep ve
 a tih ang ngein, "Saikùti lung zeh," tih a lo ni ta
 a, tôn thlengin hmuh tûrin a la awm Thing kân
 n huan zêl avângin tûnah chuan tê tak tê chauh
 thei tawh a, a thing pawhin a lo than sân pui
 tawh

saikùti bi thil maw ngaina mi tak a ni a, pangpâr-
 ngaina hle a Tlangvâhovin Tiau kama Phun
 ying zâwla phunchawng pâr mawia an sawi hi a lo
 hmuh a chak ta êm êm a, a inlêngte hnênah chuan,
 phchawng pâr intih vet tei hi mi rawn hawn ve teh u
 hu ve chak êm mai " a ti a Tlangvâlho tha thona
 tak a lo ni a, an hawn sak ta ngei a Saikùti pawh
 a lo lâwm thiam kher mai a —

A hei hi maw phaia phunchawng a pâr vâlin an
 sêl chu ?

Ca lâwm ang e, sênlai nau angin,"

ain a lo chaw ta a Tlangvâlho chuan chu hla chu
 latin an lâwm êm êm a, amah Saikùti a mah chuan
 vm zâwk awm e!

saikùti te in bulah hian thingse buk zet hi a awm a,
 ti hian a ning rilru deuh thîn a, thlâk kawlh vekah
 e mai a Ni khat chu an inah zû an zûk lain tlang-
 chu thingse buk thlâkah chuan a sâwm ta a

hing tin tulâwr puallêng a fam ngai lo,
 Chawzo siahthing a ai nêh duai e,"

ti h menh chuan pathlawi hai fê fê tawhte pawh
 "Kelman ka han thlâk kawlh ang e," an ti a, thing
 hu an vêl that that mai a ni, an ti

Hla phuah a thiam em avang hian min hla phua
an tir fo thin a Mitthi chhungle hian an tir duh
chuang a, vaw khat chu Mitthi- tua tla hium te, thi
tla hium te, khama tla hium te, sai chhi hiumte chhu
hla phuahah an ngan a, heti hian a han phuah sak

“ Hnawmtui sen vung, siahting saipui lung hian,
Khawrang sen vung, pualleng a famna”

“ Chhingkhuai angia zing zin theih chang sela,
Hmuh ka nuame thlafam buan tual ropui an rel
tun

Tum khat chu sazuk lu an men a zampher hla
an phah a, tah chuan zu an zu a Zingah pawh ch
Saikuti chuan hawn zai a rel ta lo va, a nuin a rawn
ta hial a, “ I lawmten kawtchhuabah an ngahk
tawh che a sin, Saikut, lo chhuak tawh rawh ” an
Saikuti chuan eng danga chhang ta lo chuan,

“ Zampher chungah ka nu, tuanphung loh chu,
Tumpang ki vial var vukin zu kan dawn rih e,
a lo tih san ta then a A nu pawh chu a brilbhai lei
vial awm e

BUNG 3 NA

A nulat lai hun

Saikuti nulat lai hun hi ral hlaub lai hun a la ni a
leh pate chuan an ro tha ber leh nau chaw tur bubai
thulah an khung a englai pawha phurh mai theih tu
thulah chuan an hn am an bang reng a An zan mu p
inzawnte hi an ban pahnih puan chung lamah an
chhuak a, an zakzeh tham thin a An intuan lum lu
chuan an lo mu lumin, an lo mubil ngbet lutuk palh
a miten “Rai” tia an au hunah an hre ve lo hlaub
tih an hlaub vang a ni a. Lo feh tura an kalin silai
hma an hrai a hnung sa daw baw a, Hlo thlav

inah pawh silai an inchhawp zêl thin a Ral laka an
 theih nân mipaten hmeichhiate tlâwmngai taka an
 n a tûl bawh a Chutilochuan hmeichhiate tân a
 uanawm lo êm êm a nî Saikûti pawhin heti hian
 a lo phuah hial a

Tleitir lâwm chu ralah ka ring nêw maw!
 Pathlawi lungliana ka lâwm lo chu,"

Chu chu a lâwmpa ten an lo hriatin an lungawi zân
 puh emaw nî heti hian an phuah lét ve ta a

Ka lâwm te u, suihlung in phang elo?
 Ka vêng ange Bâwite tui-tum Zathang ral karah

A changin mipate chu rawlrala changin Tiau ralahte
 in lamahte an rammu thin a Mî lute, sa lute an
 bawn a, a changin salte pawh an rawn kai a An
 au bâwng chu khua atanga thawm hriat theihna
 nah an han riak a, zankhuain tlâng an tîr a, chu
 chuan in lama nunauhote an han thawm vél thin a

Rammu lo bâwngin tlâng an han tîr dut dut hî
 n, in lama nunauhote chu, chúng rammuhô hmuah
 chuan an zauthau helhhawhîn an mu hlei thei tawh
 lo va

Nulaho lah chu, mî huaisen râi va kâp leh mî va
 tawntîr atan chhawn leh lênglep te an buatsaih a,
 ai phili chûk tawh thin a

tûkah chuan, a khuain rammuhô hmuak tur
 kawtchhuahah an chhuak khâwm a Nulahote
 Saikûti-hovin mî huaisen râi va thatte chhâwn
 tîr tûrin an lo inpeih vek a, kawtchhuahah chuan
 the, milu rawn hâwnte chu chhâwn an lo tawntîr a
 ange chhâwn an lo tawntirte chuan an milu bawn
 u leh sain an lâwm ngei tûr a nî a Sialte an talh
 a in a, an lâw bûng bûng thin a, Saikûti pawhin —

“ Ləimi man la tanchhawn ka hian ang che,
Tualah ləng lang lenruai su herin,”

Pual changku tuan mihrang tlāng a au,
Zann awi i, leido thlunglu, haulai sial ngən e,”

a lo ti a ni An milu lām chuan ni hnih, ni thun
awh thin a Mi huaisen thian chhuahte tən “Hrāng
an siam sak bik thin a, chu chu midangin in ve a th
ngai lo Mi huaisente chu an tlāwmngaih vāngin an
daih thin a, an zawnng luai luai thin a ni Hei hi c
hun laia an inchawimawina sāng ber pakhat a ni

Milulām nikhuaa an hla sak thinte chu “Mih
Awih Hla ’ an ti a Hemi bu then hnihnaah chutian
chu a hrana dah a ni

Hetih lai hun bawh hian sakei huaite a tam a
ah dai a rawn vèl a, kāmkkār leh daipāwna ran rial
rawn seh thin a Chutiangin sakein sa a rawn seh ti
hriat ve leh, ‘ Sa a tla e,” tūn an au va Chutia a
hriat veleh pate, tlangvālhote chu meichher chhūn
zāang chhuak a, sakei sa seh chu chhuah sak ngei ti
an ūm thin a Zān lama an chhuhsak loh pawhin a
ah an bei zui leh ngei ngei zèl a ni Khaw chhiat z
hi sakei chēt duh hun a ni si a, tlāwmngaih chhuah
ēm ēm thin a Saikūti pawhin

“ Sakāwl lungin dai a rawn vèl e

Tho rawh u le, hrān tum vāl zawnng chu!”

a lo ti ve a ni

Thingaz tlāng atang chuan Muallianpui tlān
han thir a khaw ther kai nān an it hle mai a, mahse
a tit au ring si a Kai an chākzia an sawin an titi a
hie thin a Nakhat chu Saikūti leh a lāwmte Chāt
Lungbək khām kovah an va chuang a, Saikūti ch

“ Ka zuk thir a, Muallianpui khan tlāng a
dār e,

Thandub vāl leh lenlai chhawn ngən kai nān a th

Nghosai lèna ka thlang Muallianpui kái,
Lo sèi lo u, Rolûra chawin,"

ti ta a ni

Tichuan Muallianpui kai tum chuan an inpuah chah
Chhim tuipei (Kolodyne)ah khian Nghachéng lui
ahah lei an dawh kai ta ruih mai a, Zuangva tláng
ah chuan in 30 vél Nochhûma hovin an va intblawh-
hmasa a Nochhûma hi indo mi mi huaisen a nih
gin, a Pa Khawtindala hian sùl lo su hmasa tûrin a
hi hmasaktir a ni An hlaah pawh

tel lo vin vakâwl chuan tláng a lo ngui ruih e
Leipui su dùm dùm chungah khian nunnêm kái ve
maw ?

Leipui su dùm dùm chungah va kai ila
(a ngaihzawng mual zâ te'n an liam ta e, '

ti a ni Chutia an hlauh thawn ang ngei chuan
ti lam Serkawr lai Thawnghiana n Sangau Pawiho
in Nochhuma-ho chu arawn rûn ta a Nochhûma
nupui Dârbilhi rai tuih pawh an man a Darkhuang
ah an inngâk khâwm a, pa pakhat chuan Nochhûma
blum a tum ta a

A nupui Dârbilhi chu a thirrim hle mai a "No-
ma kha han that teh reng u in tuar tûr chin pawh
e lo vange" a ti ta tên tên mai a Darbilhi chu
utláng lai Zahuata fanu a ni tih an han hriat chhuah
n an hlaui leh hnahnawh a Chutih lai tak chuan
akhat thi ruih hi a tlu ta a, a vir ta ohûk chúk a An
chhu an darh ta vek a Chutih chhúng chuan No-
ma chu a kai bo ta a Darbilhi pawh chu hâwng
an tîr a, an lah chuan, ' Ram palailêngah engtin
seimahin ka háwn theih ang? ' a ti a, a vin hlur mai
Tichuan an kalsan ngam si lo va, a cháng leh an
a, an buai pui ta hrep a

Tin Nochhûma rûntute khân Thingsai hovin an

rawn puih theih loh nân, Tui pui lei chu an lo sâ
lâwk vek a Amaherawhchu, an lei khaina an
chah hmaib a zualko an kai thei hrâm a Thing
chu an han pun a, anni chu an zuk thawk thla a
an um kian sak ta a Hemi hau hian Muallianpui
kai nghej ta a Khawtindâla leh Nochhûma Muallia
an kai kim vek chhông hi kum hnh emaw kum
emaw a nih rin a ni.

Saikûti pawh a unau thenkhatte kai hmase
tel an awm avângin Thing sai khua a tângin Muallia
khuaab chuan rei tak tak chhâm a zuk zin thin a
nu Dârbilhi pawh heti hian hla a phuah a

“ Lallianbûk nu n hrai a awi e sawngka in lèrah

Hmông hai luain i rûn thim ruai, dokim sai bu

tun Lalnu Dârbilhi chuan Saikûti chu milu lam
sawm a, Saikûti chuan sele ki eng pup mai hian
chawi a

“ Vâi namên chu in pa thiau ve, zalêng kan taw

Laimi man chu chhôngah lénchawm a ring c
nghian e

“ Nangmah hi maw Lian khaw chhan Mîhrâng
hrilh chu?

Khawn lai dan u, Tiau râlah hnâm lén vâlte za
chu !”

a hao ti ta veng veng mai a An zai a tui nasa khav
bang thlang chu a tla dâwn emaw an ti thin a Diti
chu a kang dâwrh dâwrhin an hria a Lalnu Dârb
pawh a lâwm thlu a ni ang chu, a thawk lawk a, a p
thûlkhung a va phawrh a, Saikûti chu a pe ta ring
mai a, a hao silhtir leh ngâh a Saikûti lâwm ve chu

“ Kâwingo angin ka chang ka zâr dâwn e,

Lallianbûk nu'n kâwlah bilhpuan a tjal min hla

Lallianbûk nu ânka tui ang a nêw e,

Saikhawpui kan thâwm a hian e, hmâr kâwl a chhu

Lwrh puan ze tha tângah bâng ıla,
Likhaw zâwl mawin a lêng ti u,"

ti leh ta hlerh hlerh mai a, an him nasa êm êm a
tùm khat chu Zahauho an nawr lain tiangvalho
Tiau râlah an han rammu a Saikûti ngaihzawng
nga pawh a tel ve a An tùm that dawn loh avâng
ni an thang rei hle mai a Saikûti pawh a lung a
a khua a har hle a, a ngaih pawh a tha zân lo a ni
e

Kan khaw vâl tha chhak tiangah lêng zo ve,
Thlenghial vâl tha kan rûnah an lawi lo ve

Thalh hreng rawh maw, Vuangtu Nghosai lung lian,
Lâm rêl lovin kan khaw vâl tha Tiau râlah an kai e
Chhaktiang ram loh in hrilh Pautu bûng phun
Hmuh ka nuam e, nghosai thiang lènna

Pautu bûng phun hi maw, zaiah in chaw?
A tâng zâr khi dokim thlunglu bân nân a tha e,"

ila a lo phuah ta hial a Chutia a hlauhthawn ang
chuan an han chesual a, Tuvunga pawh chu a vâ-
zîngah a han tâng ve hlauh mai a A ruang pawh
m lohvin an rawn hâwnsan leh ngâl a Chu thu
ngaihthlâk tak mai chu Saikûtin a lo briat chuan —

Senhri pâr iang ka chhak Bawmzo daiah,
Pualchang hmul ang ka di in hlân e

Han thlir ıla chhaktiang Hrômsâwm daiah,
Senhri pâr iang Vungdâng an thlau ve,

Min sêl lo u, zatlângin dawn lungrûkah,
Artenâwn pâr lênlai ka chuai e,

Min sêl lo u, hawihkawm ka lenrualin
Di then chungah sushlunglên tuar har ka ti e,

Ka riang lua e, Liankhaw zathum laiah,
Chhasilai ka chân hmélma di pârang lo riam lo u,

“Fam zawng tawh nân mîm leh sâwnfâng kan za
Hmêl hmuh lohva Vungdânga khân phurhlân
ve maw,”

“Ka kham ang e, ka tum loh dârin e,
Vungdâng kan ngaih kumtuang hlui lo ve,”

tun bla a lo phuah ta a A sùn nasa êm êm a, a tap
a ni an ti,

BUNG 4—NA

Tlangvâlho nen an indo

Saikûti nulat laia nulate inchei dân chu ram
hna an thawh dâwn chuan kawr chhîng tak hnute
chauh hi an ha a In lama an awm chuan kawr ha
puan an bîh mai a Mîpa inchei dân chu ram lam
an thawh dâwnin kawr fual ‘ak khûp thleng lai hi
a, hrênpereng an kaih a, iptê ar ak bawka Ina an
chuan kawr ha lovin puan an veng mai a Mîpa
thilawm ber chu chem, vaibêl, (an zûk loh larin
(vaibêl) bawm, leh tuibûr ûm a ni a Mei an zu
chuan tuibûr an hmuam ber thîn a

Tum khat chu tlangvâl thenkhatin tuibur ûm ah
an ning ta deuh emaw ni heti hian an rawt ta a ‘ N
ho hian an kawr an thuiin iptê siam tel sela, chu ip
chuan tuibûr ûm pai thîn rawh se,” an ti a An thil
chu fîng an tiin rawt fuh pawh an inti hle a ni ta ve
Hlawhtling sela chuan tuibûr ûm iptêa ah ziah a ngai
lo vanga, a engthâwl thlâk hle mai tûr hi a ni a T
vâlho thil rawt chu Saikûti beng a lo thleng a a han n
tuahin thil âtthlâk tak nîn a hria a Tichuan tlang
chu an âtzia inhriat chhuahtir a tum ta tlat a Nuk
ko khâwm a, heti hian thu an titlu ve ta a “Tûna ci
chuan keinî nulahô pawhin tuibûr kan zuk dâwnin
kah tēkah chauh lo chuan mei kan siam kai tawh t

tun Chu chu tlangvâhovin an lo hriat chuan
mî tûrah an ruat ta lo va An thu rawt kha an
ta a

tih lai hian tlangvâlho nula rim hian an nula
na thawh lai thawh pui ve an ching deuh a nî

Chutianga nula hnathawh an thawhpui thin pa
u la sai hi a nî a Tlangvâl thenkhat to ve mang
a chung a tlaktlum duh site hian mî aia taima fâl
awm tak hian nula thenkhat la sai tûrte hi an lo
wh sak thin a Tlangvâl thenkhat taima ve vak
o ten an lo ngaimawh ta deuh va Tichuan Zawl-
an sawiho ta map map mai a hetiang hian thu an
pek a Tûna chinah chuan tlangvâl tumahin nula
u sakî, sai thum aia tam tumkhatah sai sak tawh
, chumi bawhchhia apiang chu an puan pawh
sak tûr," tun Chu chu Saikûtin a lo hriat chuan
a za rilru hle a, tlangvalho âtzia chu thailan a
e ta lat mai a Tichuan nulaho a ko khâwm ve
tlangvâlho âtzia leh khawih harh deuh an tûlziate
a, heti hian thu a rawt ve ta a "Tûna chinah
nula tumahin tum khatah tlangvâl tui bûr vawî
aia tam theh loh tûr," tun Chu chu nulaho pawh-
temtih pui ve ta a

huchia nulaho thu tihthlûk chu tlangvâlhoovin an lo
chuan an thin a rim hle mai a, Saikûti an mawh
ta a Tichuan zawlbûkah an ngaihtuah khâwm leh
lah mai a, Saikûti fin an chelh lohzia an hriatin
rilru deuh va Mahse a tih ngaihna tak chu an
lo va Saikûti chu dorawn an titlu ta ringawt mai
thu tihthlûk dân chuan, Saikûti te chhông chu,
nî that niah ensan tûr a nî a An inah tumah chuan
h tûr, biak pawh biak loh tûr tih a nî a Chutiang
hu Saikûti chhôngte tân chuan thî tawrb breawm
nî ngei ang Saikûti erawh chuan tlangvâlho thin-
a chhan chu dik a ti thei lo va, chuvângin an han
nserh pawh chu pawisa âwmîn a lang duh haub lo

va Kawtchhuaha feh tûra a lo chhuakte hi tlang chuan lo iurawn an rawt thîn a Mahse Saikût han intihngên dante thiam ve tak a ni a Laiu Dai puan pèk a han sin a, kawtchhuaha a han inchhuih duih mai zawngin, tlangvâlho chu an zual leh a iu hmasa ngam an awm ngai lo a ni, an ti Tin, Sa hian chutia tlangvâlhovin an dorawn a pawisak i chu heti hian a tlang a

“ Chhakah zathang râl zâl lo vâla,
Min phiar vèl e, lawhlêng rûn karah,

‘ Min phiar vèl e leido za ral angin,
Lawhlêng sialh suihlung phang lovin ”

Hei hi tlangvâlhovin an lo briat chuan an t rim leh zual sauh a an in hâl an rawt ta a Mah hâl êm chu an rawt puitling zo ta lo va an luh thiati sak a, an sa thing zârte nên an hâl sak ta h hluah mai a Saikûtin chu chu a bmuhih heti hian ta a

“ Vâl zawng lungruai palang ka dang zo lo,
Chhermei chawin siahthing tlar bung hâl an ta e ”

Heti hun lai hian Thingsai khuaah chuan i Vêng a awm a Pawi kan tih hi Laiu an ni a, Tia mî an ni Tiau râl ram hi ‘ Khaih Khêng Ram ’ an thîn Fânaiho leh Laiho hi inunau tak an ni thîn a chhuma nupui Dârbilhi pawh Thlântlâng Lai lai f ni nghe nghe a Chuvângin an inawm pawh nual thîn a Saikûtin hian Lai tawng a thiamin anmahni p kâwm ve fo thîn a Chutia an khaw tlangvâl rualin lai chuan Pawi vênga an hotupa fapa thingah a tia a An khawhar lènpuinaah chuan Saikûtin pawh a thîn a, Pawi tlangvâlho nên an zai a Thingsai tlar ho run luh nân a tilui ve reng pawh a ni ta ve Khingte (tengeng) a bun a, khuang a bêng det de

Lai ẵwngin hlate a phuah vèl a, Lai ẵwng leh
wng in pawh nawkin an zai der der mai a

Chawmte hlerh hlo lakín sen mawng nâwl chawng
chhím la,
awh ka kawm vâl mî zawng nih, lêng sângah ka
rêl lai hna, "

a zai hem hem mai a (Khuang ka la ang a,
ng tihdân ka zir teh ang e Ka thiante hian induh
h mìn ngai a ni awm a, a tihna a ni)

an sen siar e vâl zawng ẵnglai kan mawí,
hingte kan bun kan lo saikût ve rêng a ni e, '

tí leh nghal a Pawí tlangvâlho nên chuan an zai
tlang hle thín a ni Amah dotu tlangvâlho pawh
h a hai letling viau a ni awm e A tâwpah zawng
gangin an hre ta lo va, inrem leh an lo rawt ta a
emna thu hí tu rawt hmasak zâwk nge tih Chiang
hriat theih a ni tawh lo va Engpawh ní sela a tu
m pawhin nuam an tí lo tawh nún a lang a, inrem
a an tí tlang hle a, Saikûti te chuan inrem nân zû
sâwm an sa a inremna ní tûr an ruat lâwk bawh
umí ní chu Saikuti hien a nghâkhlel hle a ní âwme
an belpui zû khuai ang a thlum nêw maw,
êng rual mu ang ka nghah lai vângin, "

Tichuan, inremna ní tûra an ruat chu a lo thleng
n zû sak pawh chu a lo thlum ta hle a Inremna
zu a, hím takín an zai ho leh ta dūr dūr mai a
tí te in chu a lo lûn leh ta hle a, zai leh nui rûn a lo
leh ta a ní

BUNG 5—NA

Awm ni a kham

Hmasang ațang tawhin Mizo khawsak dânah lo vah hi mîpa hna pual bik a ni a, dân naranin lo naah hmeichhia an feh ve ngai lo An feh vèk pa bai tui chhuang atân emaw lek a ni t̃hîn Hmasang a la ngaw lai phei chuan lo vah hi a hau tak lehze hmeichhe han inrawh vena t̃ur chi aha lang lo reng a ni Hna dang erawh hi chu a hmei a paa tha a ni t̃hîn a Buh tuh, bnuh kawih, hlo thlawh leh sengte hi chu nula leh tlangvâten inlâwm tawnin thawkho dial dial a Chutiang chuan a haht hlâkna hrehawmnate an lo theshnghihin nuam ti takin hna thawkho ve t̃hîn a

Nula leh tlangvâl inlâwmte chu tûkt̃huan ei khawtchhuah lungdawh zâwlah an inngbâk khawm a Nulaten an lawm pate buhfôn phurh sak an t̃ annin, “Ka ak thei ve bawk an lo ti a, an lo p̃der a Tichuan tlâwmngai leh tlâwmngai an inchuh chak t̃hîn a Nulate’n an lâwmpate chu thehtâwp duat a An kawr huhte an hem ro sak a a balh le sôkfai sak a, a t̃eh leh an bel sak zel bawk a Chi an tih t̃ur ve rengah an dah tlat t̃hîn a ni Chu chuan nula leh tlangvâlte hi kalhmang fel tak ne lo khawsa tlang t̃hîn a Tlangvâlte tan chuan lai hawihbâwm leh bengvâr tak nehte chu a vanneht in a thawventhlâk em em a ni

Chhônah chawfâk a lo hua a chaw an han eho Nula zakzum zual dehte phei chu mî lam pawh ngam lovin an kimki reng a Mîm ei tam an tih h hranin bâr hnih-khat lek bârin an kham mai t̃hîn a thawb laun nulate chuan tui b̃ur an zu reng a, an pate tui b̃ur alin an chawm hneh ngei ngei t̃ur a ni a vâng chuan a ni nupui zawn ni khusah pawh, meizâk a tha,” an lo tih ve fo reng t̃hîn ni S

lwn chhâwng tuibûrlai zûk ka maw emaw,
al emaw chhuihthang tem teh le,

aisên nau nâwn fâng fah angin,
bûrtui allâi ka fah ang che Vungdâng, mîn ân la,"

a A tlangvâl pa khân a lo duh lo der ve khang
naw ni.—

hûnnu sak loh zalêng ka bûrtui,
uang tha puslênga'n dâwn nuam love '

an tibkhum ve leh nghal a

Jetih lai hun hi, kum 1870 hma lam a ni ang Kris-
sakhua hian Mizo ram a la thleng phak rih lova
awh hunlai chuan hna an thawk reng a, nitin an
an hah luat deuh hunah an chawl mai a Vawikhat
buh tuh lai hun a ni a, buh tubin tûk tamfê an feh
tawh a, an hah hle a, awm a chakawm tawh reng
tûrin an dan pangngai angin kawtchhauhah an in
khâwm hmur mai a Nichhuak chho lah chu a sa
rût si a, daibul thinglêrah chuan Thereng an hrâm
uaia Ina awm mai chu chak tlang hle mahsela
chhuan lam tûr an hre si lo va, han kir mai lah chu
makah an ngai si a Nakin deuhvah chuan pa pa
nian heti hian a rawt ta phawng mai a "Saikûti n
eng hram hi hlaah phuah sela chumi lawm nân awm
n kham dâwn nia tûn Chu chu mipui lawmzâwng
lo ni a, tichuan Saikûti chu hlaphuah tûr chuan an
ta a Saikûti chuan a beng a han chhi a, Thinglêr a
eng hrâmmawî tak chu a han ngaithla a, a nui ta
er mai a

Lêng zawng ramtuan suihlung mô ang hertir,
châwmbêng lovin siahtbingah zairem chhûng in ni e '

a ti ta veng veng mai a Chutah zet chuan a khaw
li chu an haw hâw ta hluah hluah mai a An feh tûr

chu an kîr leh ta hum hum a Saikûti hlaphua
chuan an zai nilêng ta ringawt a nî âwm e

Tumkhat chu fûr lai a nî ve thung a Hlo thla
a nî a, an hah tawh hle a, awm hî an chák tlâng
Tûk dang ang bawkin feh tûr chu kawtchhuah lung
zâwlah an chhuak khâwm a, an tlim hmur mai a
an han thlîr vél a, a fual ruîh sî a A vawt tûk mai
a, chhîm thlang lam an han thlîr chuan Pamânga b
chu a hñm kuh baw a Tiau leh Tuipui infina
ah chuan Tuipui dung zui zâwngin ruah kûng a zâ
nguai baw sî a Han ngaih rêng rêng hian feh hî a
awm lo hlah hlah a Tichuan awmna tûr chhuanla
zawng leh ta a Chhuanlamah Saikûti hla an phu
leh ta ringawt mai a Anî chuan

“Tûkin chu Saikhaw dâwnlung chungah,

Ka hawî vél e chhîmtiang kawlrâwn tlâng a t
lo ve,”

a han tî leh ta hnêp mai a Mipui lawm chu an a
ta dur dur a, khaw lam pan chuan an kîr leh ta n
nguah a

BUNG 6-NA

A lawmte nen an feh

Nî khat chu Saikûti hî a lâwmte nên lovah a
hova Chutia hna an thawhho lai chuan a lâwmte c
zai an rawt ta tlat mai a Saikûti chuan hnathawk ch
han zai êm chu âwm a tî meuh lo va tichuan a lâw
bmîng chu anmahni tîhlâwm nan hlah a phuah
ta a

“Hraite kan chawî ram loh pangpâr a ngên,
Nîchhôn ka lâwmîn zai an ngên e ,

“Zopua te, Chhanhuai, Sailuma te,
Thabnimchiar, dî ngai Khuanghniangi ”

108
25. 7. 29

ti ta a A lâwmteho pawh chu an lungawî tâwk a
 ng ve dêr bawk a, hlim tak chuan hna chu an thawk
 leh ta a

Tum khat chu Tinchhama leh Lalchhiaa a lâwm a
 ehnaah chuan Sakhi a lo chhuak hlahh mai a,
 hiaa chuan Silai a lo keng a, Sakhi chu a kap thlu
 a Tichuan thlawhlai a chuan sa chu an chan ta
 map a, an hlim hle a Saikûti pawh chu chutia a
 pain sa a kâp ta mai chu a lâwm ve hle a ni awm e

Nichhûn ka lâwm Laldânga tanchhâwnah,
 Dawng thum sai runah lo lawi rawh maw '

lawmpa chu a han phuah ta a A lâwmpa Lalchhiaa
 lutuk tih ngaihna hre lo chu thlawhlai awiah
 n a lum ta ringawt mai a, hlo thlawh tan thum zet
 n e, an tih chu'

Ni khat thung erawh chu Saikûti lâwmpa pakhat
 Sava no thla zawp thlawhlai a mi hi a man a, a iptek
 ak ta a Naupang lawmah ina hawn a rilrûk deuh
 a Chu sava note pui lunglêng mangang chu vauva
 g lèrah chuan a bram a hrâm a Saikûti n chu sava
 hrâm chu a hriat chuan a khawngaih ta êm êm a
 wmpa lah khân a sava no man chu chhuah zai a rêl
 va, Saikûti mangang tawngkhawng chuan

Sâng thinglèrah i chûn ânnêmpui,
 Tapin riang thingtin lo dil na e

n ti ta hlah hlah mai a, a lâwmpa thinlung chu a
 hle a ni chawkwang a, a iptê chu a han zen a, a
 no ah chu a phawrh lawk a, a chhuah ta daih a
 h lumnaah khân a thla zawp pawh a lo parh leh tawh
 au thinglèra a pui hnênah chuan a thlawk chho ta
 mai a A pui chuan a lo lâwm êm êm a chawte a
 ea, hlim takin an in chhaih a, an hrâm dôn leh ta
 ber a Saikûti'n chu chu a han hmuh chuan a thin
 g a khawih hle a ni awm e —

"Ka chung sirva hraitë puanang chân hnu,
 A tawng leh e, lungduh tinkim chhônrawl a hla
 a han ti leh ta hlah hlah a A lăwmpa hian saya no
 lo ak blum ang tih a hlau hle awm e

Tum khat leh chu buh lu chuh hun lai a ni a Sa
 leh a lăwmte chu buh lam an bung mək a Chut
 tak chuan an chungah vapual nupa an lo thlăwk
 huau huau mai a Saikûti chuan, " Khai le, lăwm
 vapual khi an thlawh lam hmam hla i nphuah
 hman siak ang u le! " a han ti a A lăwm Dărbav
 chuan

'Thla chân bualin a lêng khua mawin,
 Ka lăwm Dărngoh hmél iang e phunbung zâr maw
 a han ti ve thuai hman a

Tûk khat chu Saikûti lăwmpa hian engmah p
 brilh lăwk hauh lovin vârtianah sa pên a lo chhua
 daih mai a Saikûti chuan chutin a lăwmpa a kal bo
 hre hek lo, kawtchhuahah a nghâk ta veng veng m
 Mite feh tûr chu an liam zut zut a, a lăwmpa awzâ
 chu a iang ve ta lo va Nakinah chuan mi an liam z
 tawh vek hnuin nu tar leh pa tar feh hnukhâr, tlaik
 hnua lo kal ve hian, 'Saikûti, i lăwmpa nghâk i nih ch
 i nghâk chhuak lovang Tûkin zing vârtianah kha
 pên a kal daih alăwm," an han ti a Saikûti chuan

"Ramţuan rël lo ka lăwm Ânêmpua,
 Tawmang maw tha Tharsa hăwlin a kal
 Fărkăwnah,

"Va tawng rawh maw, Rûntu thleh riat ng
 lunghana,
 Than lai a ni, ralah ngai i ţuan, ţûl dăwn lovin
 a han ti a Lungawi tak chuan in lamah a kîr ve
 ta mai a

BUNG 7-NA

Pasai a nei

tûti hi a hmîng a than êm avângin mîten hmuh
 n an chák êm êm thîn a An inah hian mikhual
 te hi an thim hmer hmur reng thîn a Saikûti

ham tin vâlin tui ang an rawn zâwt a,
 emten chhâng la, ka nu, vâl zawn an kai rûn
 mawî e,

thippui valin sakhming an rawn zâwt a
 muh a nuam e, Saikût hmêl leh Thingsai kan
 vângkhua,

n1

m khat chu mikhual tlangvâl thenkhatte chuan
 hi nula sih hnip leh buan chak lo deuhvah an
 a, an tawng an lo thlahdah deuh a nî âwm a
 chuan a lo ngaimawh ta deuh va

tawng awl e, chhîngkhual vâl uangate,
 khaw lânû zâwl hlui lêng angin,

khaw tlangah chônnu'n mîn chawî lain
 zâwl awm lo, kan rûn ârang an kai tam nâ e,

khmêl thain chhîngkhual mah thang ula,
 ngai lo vang uan hmang vâl rual chu,

tihsan ta hem hem mai a Mikhual tlangvâlho
 menna pawh an hre ta lo va, an zak lutuk chu an
 pheuh pheuh va, an chhuak fai ta vek a

ukôti hian a nulât lain hmêl duh a neih thu te hi
 muin a sawî thîn a A tlangvâl hmangaih te hi a
 gten an hal sak hie thîn a nî âwm a, an hauvin an
 bawk thîn a Anî'n a chhân vena chu "Mî hal
 l duh suh u'n, sâwn lo pai pawh nî ila, falak
 ka pai lo vang," a tihsan mai thîn a

Tum khat chu Saikûti hian Khawtindâla fap
tlaia a hmangaib a An chêt dânah a pa mit an t
deuh emaw ni, an tûkthuan eî lain a pain a zî
“Mî lal puite chu lo hmangaib ve ngawt tûr a
ném neih zawh pawh i inring em ni?” a tî a
chuan a chaw khawrhna buhtlei hian a pa chu a
lup a

“Aî ka pa e, tum tâwk tûn dâr ang ka chh
maw

Hmêl duhah lunglai ka mâwl ta e ”

a tih san ta thên mai a

Saikûti nuţapa Thangchiauxva hian sa a kâp a
an lâm a, Saikûti chuan thiam fahran hian hla a
an zai a tui kher mai a Hla te a han phuah ngh
bawk a

‘A mî u e, ramtuanin kal zo ve,
Kei ka u e, tui leh luangah nghosai dang vèl

“Tân Lasî leh ka lungkham zâwl îla,
Rual zawng laiah thanghleî tâng ka tî

“Sa tî lu leh hrih hniang awih nân ka tî,
A kal ruai e, ka zai lêng zêmah, ’

a han tî a An hlim êm êm a

Chutia an zai chu an hlim deuh va, zan te pav
rei tan ta a Saikûti chêt dânah a pa mit a tlung
lo emaw ni a thawk lawk a “Saikûti midang’e p
hla hrih an duh ve lâwm ni?” tih pahin a thu lai
va pawh thawh dâwrh mai a Saikûti chuan

“Zânin chuan nghovâr zânin kan awi,
Chhîm thîpui leh kei ka zuapa’n hrân chân
nei e,”

a tî a, a mu ta daih mai a. Saikûti tel lo chuan

hu a tui thei ta meuh lo va, rei vak lovah chuan
ve ta mai a Saikûti pa pawh chu a hrilhha; let-
âwm e

kûti hi pasal nei lovin rei tâwk tak a lêng a
ng mite ngaihdân chuan falu hloh tih tûrin a lêng
Amah aia upa zâwk Zakûnga an tih chuan a be
mah Saikûti phe; chuan pasal nei a la duh lo
ang deuh va, mahse a nu leh pa leh a unauten an
va, an tîr lui ta a Tichuan hmasâng Mizote ngaih-
wh a, "lêngtûl" tih ngam ve vein Saikûti leh Za
hi an lo inner ta a ni Chutia an lo innerh tâk
uan an lo inpawm rem phian nghe nghe a, fanu,
ein an lo khawsa dún ta a An innerhna hmun
bi Thingsai khuaah a ni a, an innerh hnu lawkah
inpui an kai ni âwmín a lang

khat chu Saikûti mo thar lai a ni a, puan a tah
teuh hle tawh a, chumi nia zawh ngei tum chuan
mawh delêngin a bei a Chutih lai tak chuan mi-
chawfâk tum an lo thleng ta tlat a A hmingthan
n amah hmuh duh rêng rêng bian mikhualte bian
ang an zawng lui hrâm thîn a Chuta mikhuâl
ak tûr lo thlengho pawh chu amah Saikûti hmuh
vânga lo thleng lek fang hi an lo ni a Saikûti
a puanbu vawn lai chu lak lawh teh mahsela
sana mikhualho rawng han bâwl sak chu a tih tûr
tlat sia Hreh hle mahsela thatho âwm fahranin a
, mikhualho ei rawng chu a bâwl sak ta a Fairél
hinna an chaw eina thing thlêng chu a la a, a nuai
vk sawk a, an chawfûn a theh sak a chhuara bai
a suah sak a, mikhualho chuan chaw chu an ei ta
kûti chuan chutia mikhual chaw ei lai chu a puan
a vawn san leh mai tak hi a nâp a Mahse chu chu
haw a ni si lo va Bet lo zet chuan mikhualho
ei chu a thut chih ta a A rilruah chuan a puan
gawt chu a awm a Mikhual bula ngawih reng

pawh chu fel meuhvin a hre lo va, han intihhawih ve a fiamthu han tháwh tulin a hre ta a. A saw hre lo chuan, "Zawí té té khân ei thuai 'huar teh a han ti ngawt a A han inngahthuah chian chuan ti inti leh hnuhnawh a, a zah leh ták sizia a pita thlengin a sawi thin

Nu a nih hnu thlengin hla a phuah zui zél a, a pawh hi hlain a fiam zauh zauh thin a, fiam p fiam na ngam viau a ni áwm e Zan khat chu kh mut lain a nulat lai hunte a rilruah a lo thar dei cháwk ang a,

"Laikhum chungah lungduh loh buanang pawí
Ka rûnpui leh haulai béllian ngai ing e,"

a han ti phawng mai a A pasal chu a lo meng hrá hrá a Chu chu a la duh táwk lo chuan

‘ Chhíngkhuala min dawiang min rawn díl a
Laikhum chungah lungduh loh buanang ka
reng e,"

a han tih leh meuh zawnin a pasala thin khân a bik ngang lo va, khum ata chu a han tlawh thlák mai a Saikûti chuan thinrim tàng pawh ti lo lungawí takin khumah chuan a lo kai cho leh bawk a

Muallianpui leh Lunglenga an awm lain a fa te chu an piang a, a naupang ber erawh chu Paaw piang Khawbri remah a ni Paawhah hian kum chauh an awm a, Thingsaiah an kai chho leh a lal Khawtindála pawh hetah hian a thi a, Thingsa phôm Saikûti hian fa paruk a nei a, an upat dân in hêngte hi an ni Khuangpuithanga, Dârhôn puillian, Thangnovi, Sawichhôngi, leh Chalmaw naupang ber hi tûnah pawh upa tawh tak min a a, Thingsaiah a awm Kum 80 mi tet a ni tawh

BUNG 8-NA

A hun hnuhnuung lam

[kôti hian a upat hnu lamah vânduaina a tâwk na-
 A pasal a sôn a, chu mi hnuah a fate a sôn leh a
 pakhat Dârpuliani chu in hrang chang tawh fa
 lei tawh a ni nghe nghe a A fanu pakhat erawh
 in sâwm mi lek a la ni a A lusôn khawhar chu a
 vih pahin tualah a vei a vei thin a A lunglên zual
 apiangin sumbmunah a han tap bawrh bawrh a
 te hian a lunglêng hi a muhil hlei thei lo va, an
 chhakpa Chhanhnawka pârva khaw an hrâm
 ngherte chu a ngaithla reng thin a, a lunglên a
 hle thin a

An tuah kim e, zân mu reng ka chhing lo ve,
 Khua Chhanhnawka pârva zain famdi min ngaih-
 tir leh e "

blaah a lo phuah ta hial a

Chhanhnawka bawk chuan phulrua hian perhkhuang
 in a, naupang lâwmah a tum bur bur thin a Saikûti
 mawi a ti vak lo emaw ni

lelthang kiuvin chhuahtlâng thing lenbuang an awi e,
 Khua Chhanhnawka'n kaikhulh zain rûnah a hrai-
 lêng awi e,"

blaah a phuah a, a nau awih nân tak a hmang thin a
 Saikûti te kawmchâr kil chhak lamah hian keifâng
 hi a ding a, therengte hi an hrâm chel chûl a Sai-
 chuan nau awm pah hian chu keifâng kung chu a
 a thir thin a, "He keifâng kungah hian ka lunglên
 âng vek dawn a ni," a ti a Hetiang hian blaah te a
 ah e, a tap a tap thin a

Tulawr suh u, lungdi lénna khaw tlâng a hlah nêw
 maw le,

Kan chhuahtlâng thing lenbuang pui hi lelthang
 di ngai a fahna,"

tin

A upat hnu hian khingpui a neih ták loh a leu
zin ve zeuh zeuh va Mi langêar a nih avângin sechh
khuangchawí nite hian sâwmtu a ngah êm êm reng
Upa tak a nih hnu thlengia zaihonaah tawh phawt chu
amah ngei hi hla hril túrin an la phút fo va Amah n
in hla a han hril hi chuan a awká nên hian a inhmei
êm mai a, zai hi a nuam danglam bik zak a ni, an ti

‘Saikúti Zai’ hi zú hmuna an sak thín dân thlók
thangthar tán chuan a mawí lêm lo va Amaherawh
hla thiam takin awphawi dik taka an han hril chua
saka sak ang deuh hian thlók (Sáp tawngia ‘word mu
an tih hi) a nei bran ve a, a tawng kauchheh reng r
kha a inhmei thlarh a, a kal zaih a ni Chuvângin
chhama chham pah deuh te hian an sa ve reng ba
thín a ni

Tumkhat chu a zin kawngah savawm an táwk ph
mai a, a hók ta chiam mai leh ngêal a, Saikúti chuan

“A hók khum khum ráwl han ka tawh chângin
Chengráng chawite zawng vâl mihráng ka ngai
mang e,”

tiin a blaui thu, blaui a sawi ta a

Tumkhat chu a zin háwng, a fa thum Chaijav
kawngah a chau va, naupang té a la ni reng a, a
chuan a khawngah êm êm a, hla a han phuah ta a

“A hliaptu khi vânráng chhâm lêng sela,
Uai hning hnianga ka tuai tap e chho sáng lam
kaiah,”

tin

Darkhuang ring zet mai hi an nei a, an tâm avan
in tâm bárah hril a lo tál ta a Ngharchhíp khu
Rânáwngan a lei sak ta a, Ngharchhíp leh Things
in khuw in op a ni a, a sak a hla vak lo bawk a. Ngh
chhpa an darkhuang tum ri chu Thingsa: sêng hian

at theih a Chu chu Saikûti a briatin a lung a lêng
 a
 "Chêngpui ka dâr zamual liam tawh hnu
 A ri ruai ruai ânpai runah, râltriangah han ngai
 ing e,"

a uizia leh a lunglênzia hlaah hial a lo phuah ta a
 leitu pa hian, "Ânpai han intih kher chû," a ti a,
 lâwm vak lo nghe nghe a ni âwm e

Thingsai atang hian Mautlângah an kai a, chuta an
 ym lai chuan rahsi (tûn laia C I kan tih ang hi) Buia
 lo zin a Han intih milen a duh ve brim brim nge ni
 m hre lò va, Saikûti hi nihliap a pe a Chûng hun
 chuan nihliap nei nihle chu an ngaisâng êm êm a
 ikûti pawh hi a lâwm hle a ni âwm e

Mimrawn hlân e, kumtluang ka hril rêngah e,
 Sâppui dârfêng lal lai nihliap hrin hniangin pârang
 lawm e

"I thlungluin kulva chang tha a ngên e,
 I rûn hliapah khuangpui hran thang tuah rël rawh
 Lalsangluaipa,

'Nangmah hi maw an hrilh lénkâwl tawpah,
 Hmuh ka nuam e i rûn thim ruai lal lai dâr za in
 banna

lo ti ta hial a ni

Tum khat chu Rotlâng lal Zabiakan khuang a chaw
 Saikûti pawh a sâwm ve a Saikûti chuan nuam a ti
 h emaw ni, a tum aia rei mah a châm ta a Chutia a
 lâm rei tâk êm avâng chuan a inthiam lo rilru ta deuh
 ni âwm e

"In nîng zû thlûm in pâr ka tlân rei mang e
 Ka ngai êm e, tuai duh lénna, Laldânga Saikhaw
 hlunpui,"

han ti ta a Rotlâng khawho chuan a hawn mai chu

an hlaa ve tum hrang'a, heti hian an chhâng ve ta a

"I vângkhuah leh twn maw chu ngai lo la,
Châm reng ang che, Thadâng, kan hnénah
tiin

Mautlâng aţang hian Thingsai hmunah an kai
a Hemi hmunah hian lai unauten kai an lo rilrôk
deuh a ni awm a 'Chu chu Saikûtin a lo briat chuan

"Zawl lo kian u, chinlaun zawl lo kian u,
Rodâng chaw sakawi note laiah kan lén nánah

"Sáppui leh chinlai kan ráwn love,
Kai zél nâng e, Saikhaw zopui lai zual kan lén n
ah e,"

tiin hla a han phuah ta a Chu chu lai unau dangten
an lo hriat chuan an run deuh hle a, an ngaihmawh d
a niâwm e

Hemi hmuna an awm lai hian an lai unau Aibu
chuan tlângchhípah in lianpui mai, dawvân nei ruhi
a sa a Chu chu Saikûtin hlaah a han phuah ta a

"Hmânah kan pu Rodângan a zir lo ve,
Lal Aiburha'n zaupui chhuang e, chhak leh th
tuang kim chhâwn nân,'

"Lal Aiburhan chhak leh thlang tuang kim chhâ
la,
Aichhông laiah tâng lûr ang che, kan hu zâm h
tlâng tuanna,"

tiin

BUNG 9 NA

A hun tawp

Tum khat chu Pu Aiburha hı Pahte ramah a va zin Meitei leh Pahte ram inrina laia 'Tawnglawn Khâm' tih bulah an châwl a, an chawlhna bulah chuan Paht pa pakhat hi a châwl ve a Pahte pa chuan, "Hei hi lwm Saikûti 'Tawnglawn khâm hnuaiah' a lo tih chu," n a chawlhpti mi dangte chu a hrilh ve a Hei hian ikûti hmingthanzia a dam lai ngei pawha a hmingin ram a den chhuah tawhia a tilang hle

Tum khat chu Saikûti fapa Khuangpuithangan uallianpuı khuaah sıal a chhun a, Saikûti pawh a fapa upang ber Chalmiauva hruain a kal ve a Hetih lai n hian Awithangpa zai hi a chhuak tawh a, a lâr tan au mai a, Saikûti pawhin a hre ve tawh a A lung a ngdeuh baw k a, Awithangpa zai thlûkin hla a phuah ta a

"Ka awı ang che i rûnpui leh Hrángthiauva,
Liantlâng vângkhua a thlum e, chawltui ningzû
Khuazanghinpi lung a lêng chur chur,

'Ka zaithiam hmâr tlâng a thang leh thın e, thang
nawn rawh

Khua Sêlluaıpi'n chêngpui rûn ngei a mawı e
Sumtual tlânglâmna a thing lo ve

"Khawzanghinpi Awithangpa'n mi chhing zo lo,
Saikhaw tlângah lai lai maltin a sâwm e,
A thang ruai ruai thın e, saw Hmarah,"

in (Khuazanghina hi a tupa a ni) A hla phuahte chu
ısa a, an zai hlim hle a Heta a hla phuah hi Awi-
angpa'n a lo hre ve emaw ni, raikhatah heti hian a lo
ihâng ve ta a

"I lëna Saikhawpui ka hai nêw maw,
I zai zâmin min phuar vêl chhingkhual kârah,
Hmuh ka nuam Saiburangı rûn risi ruai,"

tin

Saikôt: upat lam hian Vai an hian tan tawh a H
lai hun hian Sawrkârin khaw tinah âr an khaw n th
Thingsajah chuan an lai upa Râlsâia hi âr man vêt
an hman a ni a Saikôtin hlaah a phuah pek a

“ Kan bawhâr tualah a lêng ngam lo,
Chung thloh mô leh Hniarpâripa a hlau ve,
Tumkawng râlmuangah a tlan dôl dôl, ”

tin

An sechal ki tha deuh mai hi tēkin pūm buh
den hlum a Chhun loh a nih avângin seluphan maw
a lu han târ vè a thiang ta si lo va, leihkapui ban fil
ah an târ a, chu chu Saikôtin a lo vei hle mai a

“ Nan ang nui la, Chung Pathian min siam ang che
min siam leh rawh

Siahthing zarah ka chalmaw chuang lo rêngin
In famtir râl van a chuang reng mai, ’

a lo ti ta a A tute a phuahna

“ Khuazanghina, Sailamlani, Khawchhantluangi di
rawh se,

Ariang kan rôn chhông hnuaiah e, ka awi
Challiangôra e ”

Saikôt: hi tūn lai mī angio zirna sikulah a kal ve
nain thangthar nun pāwl phāk ve zêl tūra a awm tha
ziate a hla phuahah te hian a lang thei a Mī chhu
awm tak chu a ni ve rēng rēng a ni Amah hmuh h
lian a tēin an chāk theuh va Bawrhsáp ‘Tarmita an
Lunglenga a lo zin lai pawhin zai tūrin an chah
hual a, Fanai haitiam Thangzika nēn Tarmita h
sa zai ta nghe nghe a Zāwogtē hi an khaw a ch
fūmā duh chhuanlam chuan mī tam takio an in h
tlawh hual hual thīn a ni

Saikôt: hian thūl tumrik lam te hi a ngaina em em
rūn-lai angte chu nr sela, rimaw ngaina mī a kai

ym e Buhchang kuang hamte hi a thiam hle a, a tute
wmah a ham sak fo thin a Bengbung tum pawh a
iam hle a, a tum a tum bawh thin Tumpuite, tumtê-
khawhling delrum kaihte, Thlado talhkhâung tum te
thiam vek a, a pitar hnu thlengin a tute awm pahin a
m thin a A thih thlengin a inah a kawh vek a ni

Amah pawh a lo upa ta hle a, a mit pawhin khua a
pu thei tawh lo va, a thih hun tûrte a suangtuah neuh
uh thin a A thih hun chuan a ruang chu zaiin awi
la tih hi a thu duhsâm ber a ni a, chu chu a sawi lang
thin a Hei hian bla hi a lo ngaina takzet a ni tih a
ang chiah hle mai A thu chah chu

Vân hnuai mi hril rihsâng ka kai hun chuan,

Nau ang min jah lo u, kâwl lén zaiin min awi la "

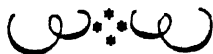
hi a ni

Kum 1921 April thla khân kum 90 zet mi nin Thing-
khuaah a lo thi ta a Ama duhthusâm ang ngein a
ang pawh zaiin an awi a A lungphun pawh tôn
lengin a la awm a A lungphunah chuan hetiangin
ak a ni

SAIKÛTI K 90 1921 AH A THI

MI HMINGTHANG, HLAPHUAH THIAM,

IN LOVING MEMORY

SAIKUTI CHANCHIN THENHNIHNA

A Saikuti Zai

'Saikûti Zai' kan tih hi Saikûti phuah vek a ni lo
Saikûti pian hma pawhin an lo sa tawh thîn a Saik
pitar hnuin, 'Ka pi, 'Saikuti Zai,' an tih hi tûn hma
eng zai an ti nge?' tûn an zâwt a A chhanna c
" 'Chbim Zai' an ti " tûn a ni Tin 'Hingvawm Zai
'Khâwnglung Zai te an lo ti bawh thîn a Saikuti h
he hla thlók hian hla a phuah tam êm avâng leh amah
zai a lo thiamin a hmingthan ták êm avângin hemi
chí rêng rêng hi 'Saikûti Zai tih vek a lo ni ta a ni

'Saikûti Zai' kan tih hi chí lûn kan then thei ang
Lêngzêm Zai, Mibrang Awihna hla, Mitthi Ngaih Hla
Salu Aihna Hla Lêngzêm zai hi nula leh tiangval inphua
na hla a ni a Hêng hlate hian hetih hun laia nula
tiangvâlte inkawm dân leh an nungchang a tiang hle
Tûn laia 'inngaizâwng kan tih satlah ang mai ni lo
hmangaih tak taka inhmangaih te pawh an lo awm thit
an lo inngaina tak zet thîn a ni tih kan bre thei bawh

' Ka ngai êm e, sênla; ka chûn hnehin,

Tiàng za rêl sialin ka dawn lo ve

" Tiàngza rêl hi Thapui dawn ngai em ni?

Luah loh tûr lungdi zui mah hian rêl an dawn lov

ti tein an lo inphuah hial thîn a ni

Kan pi leh puten an ngaiblut ber chu 'HUAISE
hi a ni a Mi huaisente chu an ngaihluin an chawim
nasa êm êm thîn a Saikuti hun lai pawh hian chut
inchawimawina chu a nasa hle a ni tih an hlaphuat
tangin kan bre thei a Nausên an pian thlak tih at
hian mipa fa chu 'huaisen tûr' an han tí phawt mai a

" A lo piang e 'Ka nu, ngûnhnâm,' a ti

Hrâng hmun puah dokim sah lai a ni a tiam e,

Je hian an rilru a tlang hle a ni

Hetiāng lam hla mi huaisen fakna lam hla hi 'Mi
ng Awih Hla' an lo ti a ni

Hmān lai chuan mitthi ngaih hi an tina êm êm a
thenkhat pheichu an fate an then chuan an hmai
wh phih lovin, an lu pawh khuih lovin kum khatte a
reite an awm thin a Nulate chuan an tlangvâl hma-
ih takte an thihin an sūn nasa êm êm bawk a, an
glên thu hlain an sawi ve thin a

Thlafam ngaiin rûn chungah aiang vial,
Kawl khûm har e Vanzawl ni ri ri ai

Hmānah in hril Rihsāng ka dai ang e,
Ka lungdi e Zatuaiā kalna "

Hetiāng hla hi Mitthi Ngaih Hla an lo ti a ni

Salu Aih Hla hi 'Mihrāng Awih Hla' nēn thuhmun
ah thaw a ni a Muiin sa a kahin in a thlen zānin salu
men thin a, zu an zū a, an zai a, an lām tlaivār thin
Chutiāng nikhuaa an sak chu Sa Lu Aih Hla an
dik a ni

Saikûti Zaitē hi Saikûti phuah vek an ni lo kan ti
wh a Amaherawhchu a phuah tute hriat phāk an ni
wh lo va, a eng ber nge mi dang phuah tih pawh hriat
narsa hle tawh a Kan hriat ber chu Laltheri phuah a
a, a hranin kan dah nghe nghe a Hemi bâkah hian
kûti phuah ni lote chu nakinah mi thiam zâwkin an
chhui chhuak ang a a la hriat theih hun a awm kan
sei Tūnah erawh chuan Saikûti Zai nia kan hriat
vng zawng chu kan han telh phawt mai a ni Saikûti
hi a tir takah Saikûti siam chhuah ni lo mahsela
zo hlaphuah thiam hmingthang berte zinga mi a nih
avāngin amah hriat reng nân a hming chawī hi a phū
rēng a ni

Saikûti hian a hla phuah tē hi a ral mai dāwn lo tih
lo bre lāwk emaw ni, heti hian hla vekin a lo sawi

lăwk a

“Zai a chul e, zai tin a chul zo ve,

Kei ka zai leh thlang kawr puan a hlui dawn lo
tin a lo sawi lăwk dik zet mai

I LENGZEM ZAI

Siang lawi dôn i ka di, nang nèn chuan e,
Chawnfin lăm thang tuah rël ing e, fa pang chûl dôn

Chhakah zathang a ngûr kan tum nê maw,
Nangmah Sahniani lêng kan tum che

Lung kan dub hi sakhmêlin chawi sela,
Thlang thlehnênte puanang hlui dôn i

Sial an ngên e, rairah kan rôn chhûngah,
Kan neih cher thil, lăm dâr kual lo ve

In neih cher thil lăm dâr kan phû nê maw,
Thlang hâr tui luan i hmêl ngai ing e

Changse nei lo chhuihthang vâl rianga,
Zalêng sôl zui lenthla ka zah e

Ka ui lo ve, huang zâwi lûm chang se lian,
Ânkâ dârtui ang nê maw nang tawnan

Kâwi leh vai sum tuak har dâwr zâwi ami,
Cho in har e, hmêlma angin ka di sial ngên e

Zuapa lovin thai sêl a har, ka nu,
Tlei dang tâwnah ka di chawng puanang a hlui tûr

Kei zawnng thiana, zalêng kan ânkâa'n,
Ka ngam zêl e, derthiam lêng hnênah

Ka ngai êm e, kan cho loh lêngte nu,
Thinlâirôn: ngihh ni ka nei lo

Nangmah ngai zatlâng ka thang tawb hnu
Thapui, khuu rei min lenthla lo la

muvanlain chhâwl a bâng, leubuang zâr mawin,
 hangnunnêmi'n khawihnûr a bâng a tânglai mawin
 palva mahin ngaihbânah bûng a zuan,
 a lungdi e, tha vâl dang zuan e
 eini tâwnah ânkâ sial sâwm in chhiar,
 uhlung rôkah i tum Rêngpawia ka hai lo ve
 in der lo la, Rodang ânnêmte nu,
 amual liamah ka lung zûr ai e
 altha dawng thum, nghosai ka tiam ang che,
 huangdâng lawi la ka rûnpui mawin
 hung muvanlai lianah pan di a chhai bâng lo ve
 chûl zo ve lianpui ram lohvah, di kan chhaina
 hangse lian lêngin kan phû loh chu
 uhlungrûka kan tum Rodângan lêng dang zuan e
 aipui ringa lêngi kham phung loh chu,
 uhlung rôka kan tum Rodângi n lêng dang zuan e
 a ngai nâng che, biak châng i rem si lo,
 uhlunglên hi kuam phai chhûm ang a zing nang tawnah
 aldângi chu thai lâkah chang sela,
 atuaia zûn zate'n phur dôn i
 a ngai êm che sênlai ka chûn hnehin,
 lâng zarêl sialin ka dawn lo ve
 lâng zarêl hi Thapui, dawn ngai em ni?
 uah loh tûr lungdi zui mah hian rêl an dawn lo ve
 hlohmu angin thangvân kai thiam ilang,
 a chuan ang bualdim ki tha leh Sainhiangi lénna
 ênchâwm kan bêng lâm rawb, Rokûngipa,
 lêngin an sêl i zai leh pualva râwl a lian e
 Ka rûn âr-ang i kai lohua zân khua rei ta e,
 Partun i lâwr, Thadâng, luahlaiah kan ring lo ve

Ka lo lêng e, 1 dawhtling rûn lûmin,
Engmah ka lung laia kham lo, Thapui, nang lo chu,

Luih lêngnha biak loh thlanthla'n a zâwl,
Khus za biak vél zu1 lai sial1 ka zâwl zo lo ve

Bôngpui zârah Lianâka zân châm e
Lêmanđer Chawngpui rûn châm a awl mang e

Ka lo lêng e, Thapui, khâr lai min hawn la,
Tlei dang rônah rêl chhâm a zing ka kai ngam lo ve

Ka chung khuangruah sôr sôr lo la, vân lai khua hân
Thapui rûn kânâ laitua1 a hnâwm e

Khuangruah sôr vân rial a ko ngei e,
Ka di Thadâng a zâl laikhuman

Mîmzû thlumin lenrua1 tawr nîawm lo
Siktui thiangan ka tâwk ang che, ânêm âng leh lang

Phar duai duai la chhuihthanga bêl zô ah
Awm khua har e, nangmah h1 maw ka lunglai hnên

Tiahtâng mawla h1aite 1 chaw1 hmain,
Ka lungdi ê, ka ngai chul love

Kan chhîngmitin lungruk a hai nêwm maw,
Thadâng zai lêmdêr kan ni e

Thingte tuabkhâwm ngaih loh vâl danna,
Chhîngmit lén ruai e di vâl tâwnah

Bêl zô kûngah 1 zai1n lêng a zêm,
Sakhmêl sensiar, Thapui chawnbân phar maw1 ka ti

Tawh ka nuam e, sênlai saikhaw tlângah,
Tawnmang lunglên 1 bril dôn ang, Thapui, nang nêwm chi

Ka tawnmangah tui ang kan lung hmun e,
Hai ang ka thang kan zâlô laikhum a lo dang nâ e

hĩmtiang kâwlráwn khan tlângin ka lung mĩn lèn,
loh ngai kan than khua tĩnah

nēm chawngtlai a pâr tlànah sĩrvatē an ngam thĩn e,
erthiam vâl chu lēngdang kan rûnah lo kai leh la,

l pathlawi chhuihtang ânēmpuĩ,
ah awmhar tĩnkĩm mĩn tuahtĩr

lehtenēm dung dâwn hnuaiah Thangngōw,
kâ dârtui ang nēm nang tâwnah

awrvai thai lak fēntiala fēngte chu,
raitē in chawĩ leh lu kâwng ngeĩ tur

raitē kan chawĩ mah lu mah kawng sela
lrem khuangpuĩ dâr lăwĩ nēna za rēl tũrĩn

ang zir ziara tawnsam zialte chu,
ang ngeĩn maw sâppuĩ tualah phurhblān siam ngeĩ
tũr

wnsam zial mawĩ ka nu, lēng ka ngai e,
khmēl dârkhangĩn a phuar vėl e

alvung ko thiam huĩva palai lēngin,
ngdāng nau ang a ẵp tĩ la, ka di lēng huēnah

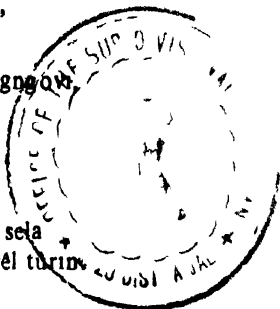
awm mĩn ben u, laiaah ka lām ang e,
wh loh sialĩn chāwnbān phar mawĩ lo vâl mĩn tĩ e

wngka parh chiaĩ chũnnu ka hawĩ ngam lo
hai sĩ lo tunge vâl ẵhahnĩm zāl reng le

apa thiafam ngai lo chhĩngtuaia,
lai kan rûnah lo kai ve la

l dang emaw Sialĩn chhai lai a rēl
bāng nāng e kumtluang rûn kai chu

zān zāwnĩn : rûn ka kai ngam lo,

Chawntin lāmthang a rēlin rēl sela
Haw rawh ṭhapui, zāl lai rēl dūn i

Lēnthla ka zah rual ang ka ṭian ang e,
Sialı pawm dı a kai lawı lo ve

Chungtūrnın tıai tıāk a rēl nēm maw,
Rúnah Ṭhadāng a zāl nılēn e

Saiawı nu thiam thuin zāwl ıla,
Thai hnāwl kan tiam, bānah kan kai, zāl lai a dut

Thlunglu a nā dawı ang a dawm awm lo,
Chhingmıtah luaıthlı a far e, Haudāngın dawm la

Thlehtenēm dungdāwn hnuaıah Thangngovı,
Buanang pawmın hrınhniang chawı dūnı

Khua hmun dār ang lēnlai ka ngai asın,
Hawıhkawm chhingkhualah an chang ta e

Dı kan chhaina pıalleı dawh cham chungah
Ṭēn ang kan pēl, zotui in thiang zamual nguı ruatı

Zıaām fēnga thlang khuan i dım tawh hnu,
Hraitē chawı rēngın ka ring lo ve

Hraitē chawı sıalı a khāl awm lo,
Saisēn ka chūn ānnēm ngai ing e

Thır kual an bun tuahkhāwm lēngın an vuan
Zān khua rei e, Ṭhadāng rua bang kai her thıl e

Lungdub lakah rēl thang dāwn lai har e,
Ka zāl ang e, Aıtlāng zo nēmah

En teh, Ṭhıana Saikhaw lian uanga khi,
An lai rōn rem dawhtıng sāngpārah vāl a khūr e

Tıai a vār e, lian khaw bawbārın zai a sa e,
Kai ta poh la, Ṭhadāng, Ānnēm i sıang lam rāwnah

Ruallung kawtchhuah thıngsasua leıtepa'n,
Chhōnrāwl lovin a chhōng kawrawng dartın a awı

zopui kamah nghosai a lêng hêr e,
 zupawh ka lêng, vângkhaw zâwlah chhuihthang
 nghêrin

gôr ânka leido zarâl rêl nân a tha e,
 ka ânka zalêng lêm ang der nân a tha e
 nging kan sawi lo ve, lêngtenu,
 ylvânbûkah za tam nau ang nuh châng a ni e

e luang e, lâmtuah zopui pangah,
 lêm ang e keimah Sailaia nau ka ni e

hril Saikût khuavêl mah thang sela
 llênga thai i chang rua lo ve

ân zâwnin ka rûn a kai nêr maw
 ngpa sêl lai tunge ânêma zai lo bân le

ôkin maw kan chhai dawhtling chungah
 ng kârin nge tlang zapui lawi ang kan lo than le?

hûninu hai hai lo la, chhuihthang ka chhai lai
 ynlung chungah thlangpai hâr ang kawpte'n her dût

chûninun vâl ngai lovin a siam,
 ngduh lakah lawhlêng sioli a thang sual dêr e

nêmpuia ka rûn a kai chhûngin,
 din thlang khuan ka dîm lo nâng e hrai lêng awin

i ka nu e, zatlâng tual lén a maw lo ti u n
 m tin rauthla a rûnah dâr za kan bâng thlawn e

i lai Chawngpuu nu ka châwm ang e,
 sakhmingah lêng châwm hlawh vâla kei mi ti u

adâng lung laiah kham lo val bi chu,
 allêng lung zûra kan riang thlawn e

ng ang ka duh Thapui, zalêng an awm lo
 bâm-râng khuai ang ka kai ang e, i rûn thing lovin

Sí-ár laiah Chawng leh Hrándángan dí an sél,
Liankhaw zâwlah kei leh Laihniangin dí sél ve ı

Zalêng rûnah vâl a kai nê maw,
Neihchawng rûnah vawngpui lénchâwm ka bêng lai nı

Ka va lén leh sialin chhíngmit meng lo
Chhuihthang a lungkham vâl tel lo chuan

Chhuihthang ka lungkham vâl mah tel sela,
Sialin chhíngmit men ka zuam lo ve

Lungchhírin maw vâla ka rûn ı kai,
Nang ngaih thlang sùl ang kan tum lo che

Kan tleiti e, rêlthang kan phur zo ve,
Zâwl hma rênga sakhmîng lian vâlin an sél vung e

Sél vung ngai e, vâla lêm thiamte chu
Zalêng laiah ka uang lo ve, dawn tam sùl zui hi ı

Vâl a nuar e, Lêngi a tâng chôngah
Kan chawı chengráng a nuar sai tâwnah

Saisên têtah chôn chawı loh riang ka nı,
Thai min lam u, nêmpuan lungdub mah kan chawı lo ı

Tlâng chhuak zia-âm Liantuain rawn fêng e,
Rêl dawn lovin Aihnún dawh t̃huamah val a chhâl e ı

Kan khaw lánu zâwl loh ka lêng a tı,
Kan zâwlina mah mauraw dung dawh a chôn laikhumı

Thang zaw nâng e, hnampui braichawı angûr ahnêk chı
Dâr chumchı fêng zatlâng tual lén a mawı lo tı u

Tleiti chu Sai tual rêm ang kan hual,
Vâl dang kai nân serh chhâwl lo bân u

Thlang kawr puan eng kan sêk hlui e, mi u,
Lung a chhîr e, fiaratu ang a thiangsı lo ve

tìn tuakin kawrvai ka dêng ang e,
 hla tìn Thapui suihlunglên lo bâng lo la
 g ka zin leh khu hmâr tlâng chenin,
 hiar bâwngva Thangunnêmi ka chhai nui hiau ve
 t vèl teh u Pathlawia ngaite chu
 hai fam tiam an awm lovang vânpui chung chhînah
 ba annêm, i thai ka her zo lo,
 ng tawh ang suihlung lam lên chu
 lêmîn zalêng i der thiam e
 ai tâwnah khuangpui buan thang i lung lai kuaitu
 h hawlin dungthôl chan nuam che maw,
 pui thiam daw ang ka dil ang che
 pui chuan a duh lêng val lakan
 uihthang tlâng lei ang mîn rêt thîn e
 g tuaitirte sakhmêl thlang hâr tui luan,
 dĩ ve la, chhuihthang lêngvaia
 a tuah loh daw ang ka dil suai e,
 lai chhâwl ang a zing ri ai e, sawithang keimahn
 pa thlafam kei zawng ka ngai nê maw
 ngai zâwk e, Lianpui u lêng khuandim kal tûr
 opui u lêng chhâwl hnawmah a vai,
 lai a na, nêmpuan inzawn i
 hân lunglên Thapui i hre lăwm ni ?
 hrih ang che, zatlang lêng hnênah thanit lo la
 gduh lakah hraite han chaw i la,
 rah thlăk loh a riang tûr chu ka ngai ngam lo ve
 mîn hnâwl e, kei zawng ka kal tâng e
 n khawchhiar bôk annêm kan zalna
 khum sâng kai chônun tawn râl ti e,
 w rawh Thapui, dawhrem laichhuatah hraiêng awi i

Thangvân sáng khi hmânah Hràngchhuan leh Chaw
mawî lénna,

Vàngkhaw dung sei chhuihthang lêng tûl, ka tual h
lénna

Saikhaw tlàng khi duhlêng chhawm nân a tha e,
Vungdâng thie lua rawh Aitenâwnpâr

Hmêla indî Chônnu'n a hal ngai e,
Ka Lungdî-a lén lo bâng lo la

Ngaih bâng lovin sirah ka bêl nâng e,
Ka Lungdî-a zatlàng ka thanpuî

Hmânah chuan zathum khua sêla lêng kan nî
Ka tângah vâl tha an kai e lawhlêng ka chuai e

Biahnêm hianin Chaltuai, ka chôn dîl la,
Mî kham ve rawh i changse hianin

Suìhlunglên hî sawî laiah nî tlung e
Ka ngai mang e, ka hêlîaî bûngdâwn tuaî lêngtîrî

Khâm râng sen vung kârah romei a zâm e,
I kal nân lénkâwl a thiàng lo, Thadâng, châm rîh la

Vawin chuan suìhlung a lêng mang e,
Muvanlai leh ka dî fârkâwnah an lêng hmun e

Fam ta lo chu hmânah Liandova hman,
Rairah khuavêlin an sêl e, angûr iang thûi e

Cherchingkimah haulai dâr i bân e,
Thangnunnêmi zai ka bân e, hian khuain sêl e

Biahtu tiam hî chôn tâwn hrîl ngai em nî ?
I nun kâwîsa ang lo dang na e

Awî ka nu e, khua châwtah lungdî zui,
A mî u e, keimî lam sîl ang an hawî lo ve

Vâla lêngin kan rôn khuai ang a vêl,
Ka nu thô rawh, fiaratui ang ka thiàng Lungnêmi

Amráng khuai ang zo sâng ka rún kai tawh hnu,
 mluang ka di hlei an awm lo ve
 agrunpuu thajah kan hêl lain,
 za tam khuai ang lo kai lo u
 mei zâm e, a chàmna kâwkûngah,
 tiang rêl lo pathlawi kan chàmna bêl zû kûngah
 zu kûngah suihlunglên hril îla,
 nî laiaih Dârpun u ngaih sîra'n bêl îla
 hlunglênin Saikhaw tiang thîr îla,
 nian zêl îla, khaw zo siabthing a tang nî hliapah
 wng tin in tam puan ang a hlui zo ve
 kûti zai a chul lo ve lén nân Fânaiah
 apa rum lian râl kan hlahh lai a,
 khum chungah ka di riangtê ka pawm ngam love
 khum chungah hrailêng sên nau i awi,
 ngchim taka dâr ang chhai chu lenthla ka zah e
 vanlain vân zawlah di a au,
 pawh ka di mua! liam e, ralah ka au ve
 w rawh Thiana, nêihchawng rûnah zalêng i awi ang,
 ulaun khuangpuu an tuah e, lâm nan a tha e
 m ang en hian khaw zathum laiaih,
 di ang chûnnun an chaw lo ve
 kim dâwn la ram loh vah chaltuaia,
 awi ang che hmartlâng zai lêmin
 ang za rêl leh sawi tam zîng zo ve
 rem lo ve ânêem kan zâlâ
 uingsasua khi phûngpuu rûn thang a nî
 anglung chawun 'Hawnglâng' a ti e
 awnglâng maw' tîin 'Lâng lo maw' tîin,
 hui lâng a ti e.

Dawnlung chungah kei ka chen táwk zaiéng min hrik
A táng chungah kep chhing chheng dâr a bâng sî lo ve

Tâkkin erawh ngîr a hmun dawn lung chungah,
A nui hiauve tawn lai ka mâ maw

A nui hiau ve tawntai lenthla ka zah
Chhôn nitinah sakhmîng sum ang sawi kan bâng lo ve

Tâkkin chuan dawnlung ka kai suai e,
Mî u, nunnêm ruang pan dêr e, ka tawng sî lo ve

Sai ka sênah ka chôn ram tuan angin,
Ka lo hmuak che ka di riang thei té!

Min lo hmuak maw pi pu dawnlung chungah,
Rodâng lêng zôn ka pal zo lo ve

Búngzung ram loh kan thlawh sâwnfâng chungah
Huiva a lêng, Tindang ngai ing e

Kan tuanna mah chhîmhlei a hmun nêm maw,
Chang dôn òa, khawmual leltéah ram lai lûm in

Ka chung khuangruah sôr sôr lo la vânlai khua hao
Sîl khum lovin, lâwm lai sialî a riang lu êm e

Vawin chuan lungduh kan tawng kim e,
Chungtûr a nî a ngûr zing zin angin châm reng rawh

Vawin chuan lâwmte hmangai lovin
Chungtûr a nî tla har kâwkûngah

En teh thiana, zapui kan bûkthlâm khi,
Ruangtha puallêng chhuihthang vânglaia di kan chhai

Suiblung lêngin tlângtinah khua kan chuan,
Thlanghleî kâwkûng a lang lai lo, lawhlêng an tuanna

Pheiphung a nâ lenruai ka pâwl zo lo
Awmkhua har e, Saikhaw leltên kei mî awi e
Khua va chuan i, Lurhpua Tân chhîpah,
Thlanghleî kâwkûng a lang lo ve lawhlêng an tuanna

chung kâwîngô lungruala kâwl an liam,
 zawng ka riang lungruala ram ãuanpui ka nei lo
 ul thum ram loh kan ãuanna tlang a dang e
 ruual ka ngai kârah lântuin min dang reng e
 lungturanisen riail ka dang zo lo,
 ingrihnim lêh pual chang lai tha a sirah bêl i
 ung tûr niah vâla ka uai nêmh maw
 uaina mah Thadang zai lêmah
 u nunnêm ka ngai chûn riangtê
 ua thal romei kai hnuaiiah ramãuan ka zuam lo ve
 ingtin zikin zûnchhâwl ka ãthuai ang che
 u nunnêm kan ãuanna tlang zatlang dang ta e
 unnu hneha ka ngaih Darpui u,
 wh ka nuam e, zalam ãthuum mawiah
 loh ngaia kan than kâwl leh vaiah
 khming puan ang a hlui lo Lalnêma lâwm kan ni e
 kkin chuan e kal lai ka rem thiam lo
 r leh nâng e thadang tuanna khan tlang lam zâwt i
 in dang lo vang Hnawmtui lian lo chuan
 ua kal la phûl zing zo nêmah
 a lam ang e Saikhaw dâwnlung chungah,
 huang ri chinthang ka zaiin awi i
 an sûl i hnu ram loh ka fan chângin
 uva awmharten zai lo sa e
 ikhaw tlangah ka di a lêng nêmh maw
 luvanlai zaitin thiam lêng rawh se
 ãrni a sa hliaptiang ka zâr ang e
 wmar ka zai a lêng dêr e, vânrâng chhûm angin
 lungmuvaalai mahriaka tual a lêng,
 in lo ngâk la sirpui mual liemah di zawng dôn i

Lâmzâwl lai chu thutin ropui toahthiam a lian e
Biahzai nêna khâm ràng khuai ang lawi nân a tha e

Ânkâ dârtui ânêmin lêng min der,
Kan zâwl tâk e pualhrâng zo nêmah

Pualhrâng mahin a dâh phunbông khawtlâng a chuai
Rairah riangan khua ka chuan e, lénmawî ngai ing e.

Ka tawh chângin dî tian sum ang insawi,
Suihlunglên tuar a har ka ti e

Chhimtiang chawî no chungah huiva a hrâm nilên e
Saikhaw chawî no laiah tûan mawî a lêng her liai e

II MIHRANG AWIHNA HLA

Tualah ngulchhâwl a zing tu rûn emaw,
Satin kâpdai, Sakhmingah thang blei chuang lo ti u

Satin kâpdai Hrángbleia lu chungah,
Zokhaw hrân lai tanchhâwn an tuan e

Râl leido zatlângah rêl îla,
Sât dai îla, Saikhaw zopui lâmmual thing lovin

Chbâwn an tuan e, ka piâh Bâwmzo daiah,
Hrân lô khaiin râl an au ve, khawmual a'n chuan i

Bâwmzo thlunglô tui ang kan lâk ni chuan,
Kan thanin Saikhaw tlâng nghawr dîm e

Châwm a ri e, mîhrâng an rûn inah,
Sai thankham leh zalêng i awi ang

Sai thankham leh kalrem dâr chheu îla,
Siang lawi dîn i, ka dî, nang nêu chuan

A lo piang e, "Ka nu, ngônhnâm" a ti,
Hrâng hmua puah dokim sah lai, a ni a tam e

cho lo ve kâwlkei sa hrâng chu
 unthang, Sailung ka râl leido ve
 ngtlan lu nêh Hleite tlângah au la,
 zawng rêlthang khaw zochhum ang a khang zo rawh
 aw

g thulh lovin i tum sailian kangthal va ban la
 al laiah hian sâng vung ang che khaw fârthing angin
 khaw hrân lai ka lu chungoh tanchhawn ka tuane,
 o lu thawn hmanah lammual a thing ngai lo ve
 ral leido zatlângah rêl ila
 ng hlei vâlin Bawmzo thlunglu leh chhawn an ngên e
 a thih thang maw kan thali van hnuai thang e
 um hran lu a her thlatu Aichhung val lo maw'
 ang kan vai e saw chhimtriang chenah,
 a rin loh va ka nau hniangte dawng thu m sal kai e
 ral rêl ang lai Zakapa suihlung phang lovin,
 n hian bân kan chawnbânin ô fênfual man maw e
 an au ve, chang ram lèntu zingah
 losai khalh hrêng zam lai rêl lo mihrang an hril chu
 awzo siktui kan dâwn e vâltuaia n
 o fam lo vang sakâwl hrang laiah
 pian maw tlai doral maw bâng hmasa
 anah rual hlui kan lènna tlâng ka hawî ngam lo ve
 nggrâng kauva kan do Bûngkhaw daiah,
 ngdâng chhâwl ang uai ka ring lo ve
 mpâng kî vial sûtputi ka lai bang mawî
 grâng, thangkim kâwlrawn lai mî a bâna n kai e
 uavêl chhâwnin kei mî hêm dâwn e,
 ng lèr lûr e, sakhming thang lo tûr lai Duapkaia
 ulai changsial hnamtin khâwn bûr in ti
 hrâng khâwn bûr tumpâng sialin a lu lei maw e

III MITTHI NGAIH HLA

Kâwlah awmlai lunglianin tâng a vuan
 Thapui tho rawh, mahriakin ram tûan ka zuam lo ve
 Ri dur dur e, vân rial rûmin zalêng tûan a kham lo
 Rihtlâng ham hâu Dârpuiham, kan tûan kham run
 chhôngah e

Unau thiang thum kârah mi lai fam e,
 Sawngka parh chiaü nau ang nuïhna ka hawî ngam lo

Râl a lian e, tlângah dan rêl îla,
 Awmlai hâwtui ang a lian e, ka dang zo lo ve

Hmânah in brîl Rihsâng ka dai ang e,
 Ka lungdi e Zatuara kalna

I kal nân rûn tui a lian lua e,
 Thapui, thlang lâm ang lo her leh la

Kan hmun in hi muallêtah chang sela
 Ka hawî ngam lo, zâwl vân bûk leh lâmmual an thlêk

Zîng ka zin leh ka hrai, pualchang ka thai ngai ing e
 Rûn chhôngah kâwikei a vial e zakham lo ti u

Chhîngkhual angin zîng zin theih chang sela,
 Hmuh ka nuam e, thlafam buan tual ropui an rêlna

Rûn a ngui e, nitin lêchawm in ben,
 Dârpui ring leh khawtlang Chêngkhâwli nau ang tabu

Zuepa a fam hrinhniang âr ang kan vai,
 Hmânah Lianbo rairah an sêl a kan iang lo maw ?

IV SALU AIHNA HLA

Sôl in zui e Lêngpui khâm-râng kârah,
 Phuaivawm sahrâng kawng kian lo vâl ka ngai nich hâu

an duhin maw phuaivawma sôl kan zui,
engrăng ka kau thlâwn ang nilênin

ang an sêl e, neih chawng bêl lian kârah,
turum pa i rûn nghosai chuang vêl e

thpui thang leh Tân khaw lêng dîl îla,
in thim ruai lêngchâwm a châwl e

ynah chhuak i sawngka lêrah sakhua va chuan i,
hawî vêl e, kan kal lohna khawtlang awm lo ve

in kal lohna khawtlâng a awm nê̄m maw!
angtin chhiar nu Haukhawlêng pa than lai a châwl e

m ta tun lei ang min rêl lo u
in kâp dai Hrângkông techhâng dai lêm awm lovin

arang awîh nân chaltuain rûn a rem,
in rêl lo u lên laia zaitin chhiar kan ni e

hril kham râng sen vungah khua ka chuan
nglian nghosai an danna Tiau kuam phai a lang e

ua va chuan tâng Lurb zo tlang chhipah
lang hlei kâwikung a lang nê̄m maw lawhlêng kan
tuaina

arsa bâwlin a kal ta e tha lêng Tuaiti ra
wng rawh maw e, bualdim ki tha hreutbang Fâr-
kâwnah

hakah sailian hawl chângin Dârngovi,
in kai derthiam vâl tha chhai lo rêl lo la

i zâwl lo ka zain lêngtenu,
wichhuak chengrăng, kâwlah nghosai hawl châng min
tiam e

u leh luangah nghosai i dan ni khân,
engrăng kau lo, siabthiag sângpârah lâwn lo ti u

Zânin erawh nghovar zân kan awi,
Lung a lêng e, pathlawi thlang buanang kan paw
reng e

I hawl ang aw Farkawn tumpang sial khi,
Ka lām ang e pathlawi Saingéna

A chôninun Dawntlâng nghosai a thiang a ngén e,
I hawl ang aw, Lianpui ú kham nan Vâlruai n

Kén khaw lān an kím banthal kârah,
Kénchawm bêngin hei zawng zalêng awih lai a nuame

V KAWRTHUM KAI

Awî ka nu e, Khuangkaw zopui kai ka zuam lo ve
Kâwkei hrâng leh khaidiar fêng valin val mî buk e

Lêng mî bûk e, kei chu ka kal tâng e,
Lian khawchhiar bûkah lêng ka vai e

Ka vai ri ai e, thlangtlai dâwnlung chungah
Nau ang ka tah suihlunglên chang ka tuar zo lo ve

VI SAIKUTI ZAIA LALTHERI PHUAHTE

(Laltheri hi lai nula a ni a, hnamchawm tlang
Chalthanga nê an inhmangaih a Nula chhûngte chu
an hai nasa êm êm a A tlangvâl chu an thah sak
Laltheri lunglêng chuan a phuah a ni Saikûti Zai thia
tawma sak a ni Chhawnthanga hi an puarak a ni a,
a hming hi hlaah hian a lang tam ve hie)

Ka nênte puan ka chawî lovang ka nu,
Ka dî Thangdânga zâlina mah chhinhlei tual daiah

Ka chôn leh zua suihlung in mâwl lua e,
Kan sumtualah Thangdâng thlunglu hawihthe'n in tarit

Sawngka lêrah nêmpuan mah zâr ila,
Chônnu hneha ka ngaih Thangdâng mah zâl si lovin

thla chhông chu Chhawnthang lén bming a dai,
lung lênga Sailo hnûnpui fam lo awl na e

hangruah sûrin zalêng tûan a kham nê maw
nan zûn Chhâwnthang zingzin kal lai khan lo

lung lénin piallei khâr hawng ıla,
khmêl leh a zungzañial engtin awm maw e?

lungzañial engtin awm lo ve
hmêl sensiar khuafûr hâwtui a luang ze ta e

ngka lêrah pa lo hrai lêng ka awi
lungdi ê, Chhâwnthang riang ngei e

ka nu ê tumtâwk lungdi Chhawnthang ka chan lo?
tâp tang e Saikhaw nihlap Ruallung zo daiah

uanghniang ngain Ruallung khan tûam ka kai
pam lo ve

kalna mah khawmual ngui e Chhawnthang ka
ahna

zûn ngain tlu ruai tâng e Ruallung zo daia'n,
kalna mah khawmual ngui e, Chhâwnthang ka tahna

VII A HUN LAIA THIL AWMTE

hai — Fânî hi Pawi hnam atanga lo insiam nûn an
lang a Rûn râla an awm laia an lai hmasa ber Zo-
ûma una u Hlâwndawhthanga keimîa a chanin a far-
in hetî hian hlain a phuah a

Lungpi kâ leh thuang furin za va dawn lang
Hlâwndawhthang ka biak hlânah mualliam tûan a?

Hlâwndawhthang tiâng thla lêngah kaiva bang
Zuag dawî a? a nei a hu nih chân thlakte lai

Awmzia — (a) Kawtchhuaha'n lo ngbák íla, lo bia íla
tí a,

Mahse biak hman lohvin a lo kal liam hman leh si

(b) Hlawndawhthanga hí mu thlâwk bo ang maia
thlâwk bo ía sí a,

Amah anga tha leh fel tu takin thlák leh ang maw

Hêng hlate a tang hian Fânai hian an tawngah pa
Pawí lam an pâwlzia a lang An sakhaw biakna pa
Pawí tawng vek a ní awm e Zochhûma hun íaia Fa
lal langsái ber chu Rorehlova a ní Thlang an thák h
hian Rorehlova hí ní saríh a bo va ama insawí d
chuan, zêl ang reng mumang ang reng hian khawthla
lamah a thlân an hmuhtir a lungphêk pahni hí a th
tôrah chuan a lo awm a Khawnglunga a thih hí
thlân an han íaia, a lo lung deuh va an insawn leh
an íah lehnaah chuan lungphêk pahni chu ía chhuak
an sawí

Rorehlova Bâwltea a lo lal tan hian Sailo lal Lalla
nên unau piang hmun ang maia ínlainatin an awm
Thlanráwn ráwt tum pawh hian an ínthural hlein
sawí

Fânai hí hnam tlêm deuh an ní a, Pawí leh Lu
inkârah an chêng a Pawí leh Lusei nun an ía tawn a
châng leh Pawí lam biak that deuh an tól a a chang
Lusei lam biak that deuh an mamawh a

Pawí tawng aia Lusei tawng an hman nghehna ch
pawh hriatchian a harsa An chenna hmun hian a
avângin tawng thiam tawh vekte chuan tawng pawh
hman gau êm êm a Saikôtí Zai pawh hí Pawí taw
thiam lo tán chuan hriat chian tâwk harsa tak a awm

Rorehlova chuan nupui a nei a, a hming chu
Tâwí a ní a Lungzarhtum lal fanu a ní Rorehlo
khân Zahau râl a hlaub avângin chhim íam a rawn p

Cherhlun an lo thlen hian a fapa naupang ber Khaw
hala hian fu tlawn hnih a pu thei a ni awm e Fapa
hum a nei a, an upat dân indâwtin — Samtawia,
Kalsawia, Khawtindâla an ni

Cherhluna an awm hian phubâ lâk nan tun Châng
khua an han run a He khua hi Thlantlang fate an
a hetih bun lai hian phuba lâkna thila mi han thab
chu an ngaithiam sâng hle a ni awm e Rûntute kha
duhâm ta deuh a ni chawk ang a an khua an hal sak
a Hetia an khua hial an hal sak hi, Rorehlova ngaith
ha ta lo va, Thlantlangin phuba an rawn lak ngei a
g ta a

Rorehlova chuan a fapa pakhat milai Kulsawia
Nang chu i pute bêl ang che mi rûn tum an awm
mi han hrilh zêl dawn nia a ti a Kulsawia chu a
le khuaah a tîr ta a Kulsawia chuan a pa chu thil a
h zêl a Run hleih theih meuh pawh an ni ta lo reng
i

Tichuan Cherhlun atang hian khaw thlang lam an
leh ta a, Baichi ah an zuk awm a He khuaa an awm
hian Chi hi a vâng hle a ni ta ve ang Rorehlova nupui
Tawli chuan chi tenkhang tlang hi a chhawm a An
mahhlawh chuan maian bai nân a hmang thin a Hemi
a hi chuan chingal ringawt hian an lo bai hlawm thin
awm Pi Tawli chuan 'Chuin i bai ziah mai, a ti a
awmna khua chu Baichi tun an phuah ta nân an sawi
chi ramah hian Pi Tawli lui te pawh a awm

Baichi atanga an kal dân — Phailêng, Lungmawi,
wiri (Sêrchhip bulah a awm) Chhim lam an rawn
leh a, Chawngtlengah Thiltlang kai an tum a, an
lenlâwk a, savawm an kâp a, heti hian an phuah a
al ang riabna lèntu thingsîr hnuaiah,
huajvawm lu thawnin awmkhua zawng e'

Thiltlangah an kai a, Lamtuahah an awm a, Sailaia

zu heh hmingthang pawh hetih lai hian a dam

Thiltlâng aţang hian Khâwnglungah an kai a het
hian Rorehlova a thi a, a thlân lung pawh a la awm
fapa Khawtindala a lo lai ve a Khuanghlûmah an
leh nge ni Pilêr lamah an kal tih chu hriat chian a har

Khuanghlûma an a w m lai hian Khâwnglung
Thuama a lala Chhim leh Hmâr indo vêl lai a ni
Tuichâng kam lovah an nei ve ve a, an feh hi an
tawn fo thîn a An tawngkam kha a tlahawlh taw
tawlh a ' I lâwmnu khaka sal tûr, tihthe a tel ta nuah
Chutianga tawng bengtla lo tak taka an inral aub
khân Khawnglung rûn pawh hi a chawh chhuak taw
a lang Khuanghluma an awm lai hian Saikuti pa
pianga rin a ni He khua aţang hian Lungchhuanah
chho va, N Vanlaiphai vêlah hian an awm ta a ni He
hun lai hi kum 1840 vêl a ni thei e Hlingvawmah
phei leh a, hetah hian Nochhuma n a nupui Thlantla
lal Zahuata fanu Dârbilhi a nei a

Nochhûma hi Kualsawia fapa a ni a a pu Rore
lova hnêna seilian a ni awm e Hlingvawm aţang h
Thingsai lam an rawn pan leh ta a ni

Rorehlova hian a fapa Khawtindâla hnêna a th
rochhih chu hei hi a ni "Zahau hi lo rem rêng rêng s
ang che, i rem chuan mitthi khuaah pawnfên ka lo
ang che," tun

Thingsaia an lo kai pawh hi Zahau ral a tît de
avângin Tuipui râl lam Muallianpui an pan thla leh
a ni He khuaah hian rei deuh an awma rin a ni K
1870 vêl a nih ngei rin a ni

Khawtindâla fapa Patlala pawhin nupui a nei tawh
a fate pawh Muallianpui leh Lunglênga piang vek an

Nochhûma hi Dârzovah a kai a, Khawtindala c
Lunglêngah Lunglêng khuaah hian Thingtâm hmasa kh

awm Kum 1880 a ni An thlawhhma kha a hâk
gin an khua pawhin an pun phah hle

Thingsai lam an pan leh a, Khawhrî ram Paawhah
wm a, he khuaah hian kum 3 chauh an awm a,
wtindâla pawh a thi a, Thingsaiah an phôm Khaw-
âla a thih veleh a fapa Patlaian Zahau a rem ta a
khua aţang hian remna thu sawi tûrin Zahau ramah
u an kal tîr a Palai kalte chu Râlduha, Babea,
ukipa, Patlaia, a fapa Hleibâwra nêan an ni Hlei-
ra fapa chu Pu Lalbuana Thingsai lal tûna la dam hi

Thingsai an kai chhohva he khuaah hian an awm ta
ni Thingsai tlâng hi a lo hian bawk a khaw hmun
v chu an sawn an sawn thîn Tûna Aîduzâwl an
na hi Saikûti nulât vânglaia an awmna a ni

wtindala thlahte —

Lalchhûma, Khawhrî lal, a fapa, Liannâwla tûnah a
a dam

Patlaia, Thingsai lal a fapa Hleibâwra Hleibâwra fa
Lalbuana tûnah a la dam

Dophunga, Cherhlun lal, a fapa Thangdûla tûnah a
a dam

bbhuma Thlahte —

Lianbûka, Muallianpui lal A fate —

1) Lalsailova Lunglêng lal tûnah a la dam

2) Lalkhama, Dârzo lal, tûnah a la dam

3) Midang hmeichhia pali an awm a, pasal an nei a
in hrang an chang theuh

ZATHANG RÂL Zahau râl tihna a ni Fânai leh
au an indo thîn a Saikûti hun lai hian an inrem ta
inremna siam tûrin Râlduha te, Babea te, Robukipa
Patlaia te, Hleibâwra te an kal a

Zahau khawpui Zathfir an han thleng a an lai u
 min ber chuan, "Fânai mi lian pa, mi chem hriam
 nilengin Tlumtêa thlirin ka thlir che," a lo ti a Raldu
 hian Pawi dânin hrôm a zial a, "He Pawi chhia hi n
 arah i talh mai ang u," an ti vet a Râlduha chuan
 mi that rawh u! ka lô hi khaw sâwm khaw zaah
 rawh u, ka zâm lovang, ' a ti a Hleichhama chu a h
 hming an han zâwt ta a, "Nihliap ka ni," tui a pu
 a, an ti tha ta êm êm a Inremna siam chu an rem ti
 a Tichuan Hleichhama chu chhûmblômiz an khuh
 chhia an chham hnan a 'Fânai pa'n min kah chu
 a mei thal chu thing leh lungah tla rawh se Keinin
 kah chuan niin tlâk pui rawh se," tui an chham ph
 a Chutia an tih zawh chuan Hleichhama chuan Th
 chhuak" tih pahin an khuhna chu a tlawh zangthal the
 a Chuta chin chu Fânai leh Zahau an lo inrem ta a

SAILAIA NAU KA NI B Sailaia hian zû a heh êm
 mai a, kham tih rêng rêng a nei ngai lo va Vawî khac
 mi khuah mitthi râl tûrin zu peng pui a kal a K
 kawngah chuan a zû chu a han tem a, a in zo ta vek
 a A zak chu a inah a lét leh ta a In a va thlen chu
 a nupui a lo hau va, "Khawng chuti êma zû kham
 lo chu" tui zû chu a sa ta tui mai a Feh haw
 inah tui a thenawmte chu chawhtawlhah a lo siak kh
 tir pum a Sailaia chu a lo hawng a, a chawhtawlh chu
 a dâwt ta a A in inblum ta blauih va Hei vâng hian
 ni Saikûti pawhin —

"Zû a luang e, lamtuah Zopui pangah,
 Ka dâwn ang e keimah Sailaia nau ka ni e,

"Ka dâwn ang e, keimah Sailaia nau ka ni e,
 Aichhông lai lai zû lai lui kâm rêngin ka ring lo w
 a lo tih ni

HRILHFIAHNA

hông	— Fânaï
(Pawı ɬawng)	— dawı (n)
ng vial	— rilrua na taka tawrhna
em duai e	— âikaıh lama mı va hnebna
	Dawı, (aıkaıh lam)
gûr	— lal
ıı	— awzia (vaı lam a kawk bık)
(Pawı tawng)	— em mai
g (Pawı ɬawng)	— ang
mzo	— Pawı
dım	— zukchal kı kheh faı ɬuh
	tawh hı
thal	— ban phun (ın sak ban phun hı)
n tual	— sachêt tlatna hmun
ıı	— Bawlte khua
ıı chhuak chengrang	— Belgium chhuak sılai
wnfin	— chawng
wm	— khuang
awl hnâwm	— ramhuai
wng chen	— mı hausa an chawng ɬın a
	ran tam tak talhın zû nê
	vantlâng an hraı a an lâ
	wak ɬın
wı no	— ramhnuaı thinghnah hring
	dup, lântupui chbâwl
ıılaı	— laichın
amchı	— dârkawngchıl phêk
ııeu	— a then neı ve phel, ɬen
	(I sum ka chheu dâwn e =
	ka ɬen ang e) Va chheu
	= va phel rawh (Pawı
	ɬawng a nı)

chhâwn	— mi huaisen leh pasal chhinchhihna Kêlch ai hmul, Vapual chang leh pehbuka siam a ni
cherchingkim	— dâr banna thir, rannun hming (n)
chunglûm	— chunglêng, boruaka thlaw — chunglam tihlîmtu
cho har	— nupuia dîl huphurh awm (phu loh)
cho lai	— nupuia dîl lai
chawng	— chawngmawî (n)
chhai lai	— ngaihzâwng
chêngpui dâr	— Hniarchêng dârkhuang
Chhunthang	— Zahau khaw hming
dawhtlîng sângpar	— dawhtlêng chung
dâwnlung	— lungdawh
daite'n	— daiblim, vâwt, nêm
dungthûl	— nupa anga awm, aiawh ang mai
dâwnchhâwng tuibûr	— tuibûr dâwn vuah chhaw — dâwn sum
dâwnna	— hmuahna (Pawî tawng)
dawng thum sal	— sal pathum, ram hla tak ami
dâr khâng	— mawî, t̃ha, (bun theih lan chi)
dung dawh	— ín
dung dâwn hnuaiah	— ín chhûngah
do kim	— râldo zawng zawng
fêng	— fêng, khim, vêt, zem (luah khim)
fungtîan, fung	— sele
fung ki	— sele kî, zên bâwm, zên phin
fapa lenbuang	— fa duhawm.
fapang	— fa.

kawn	— Farkawn ram, N Vanlai phai chhak Burma ram dep ah a awm
uh bân	— inngai lunglên bang tawh hi
alchhawl	— thil serh tîha thing phun
wihkawm	— thiante thenrual
wng lang maw (Pawî tawng)	— ka lo kal ang em ? ka lo chhuak ang em?
wng lâng lo maw (Pawî tawng)	— ka lo kal lo ang em ?
ung	— ropui lam innghat nghet nghet
ândânga	— Hrangchhuana (Arsi)
an ('Liandova hman)	— ang (Liandova ang) pawh
u lai	— duh lai
ang zû	— mi huaisen pasaltha pual bik zû mi huaisen zû
u ang zâwt	— zawt zui zêl, dîlchhut
aidiar	— diar
awn lai dan	— pasalthaho zû inna tûra hmun bik siam
awn bûr	— sekî zû inna
wingo	— kâwlhawk
wr	— vai 'kawr vai ' ' kawr chheho
ei	— rawng sen da lo vai siam si- lai leh fungki cheinaa hman
awihnûr	— thihna laikam
uai (Pawî tawng)	— keh,
al	— awm, duat taka awm
albhkhêng	— thlâlêr Pawî ram Tiau râl khi "Khalbhkhêng ram " an ti thîn Ram ro
hiangawî	— pasal nei
ep chhing chheng dâr	— thi awrh lam chi
uhkulh zai	— tuium dar ri, Mizo perh- khuang ri
ang thal bân	— Silaia kâp

lawhlêng	— lán pát, thing pat
lawhlêng sialí	— nula hméltha, nulát thiam
lianaka	— choak
lian khaw chhiar bûk	— zawlbûk
lam khiangawí	— pasal nei (fa nei ngei tur)
lungin	— Lunglianin
lenthla	— hô, lem thla, lemthla
lêngtenu	— nula
lasi	— khuavang Ramhuai tha c (hmeichhia) khama chêng leh thinga chêng chi an aw thinga chêng chi hi zawl nuam An thluak a nem deuh Ramsa chungah th nein an ring thin
lûm	— timawi, tinuamtijkhawha lam
neih cher thil	— sum leh pai
neih chawng	— neih kim
pualchang hmul	— nula tha tlangval tha
pual changku	— vapual mei tha ber lai
Puallênga (n)	— tlangvâl zawng zawng tad hming intâwm (Commoc noun)
Pheiphung	— ke
phurhlân	— êm
Pamanga bahzâr	— chhimthlang
ram loh	— lo, thlawhhma ram
râlván	— tək tək tia
râwl (Pawí tawng)	— chaw
Rodânga	— Rorehlova Fanai lai
rua	— phulrua (rua bang=phul- ang)
sâwnfâng	— bub
sahmul	— ram hoim
sahlâm	— mi lu khaina thingphun

h chhawł	— thingding amaha ʔo
than kham	— thianglo entirna chhawł bản
	— thang bak thanna dāl sai
	thanna hmabak
lung	— ZAHAU khua khaw hming
kawl	— sakei
khua	— sa chenna ram
thing zâr	— khuangchawı tûrin emaw,
	sa chhum nana thing an
	fawm khawm sa an zar ro
chhawn	— chhawn
on	— tawn thiāt tawn tır (v) rei
	tak (adj)
	— chék sít
lawr,	— thing sat thla, kít
ah	— ruat rêl
ng lei	— vântlang tawngka
anthla n	— thlanthla kakpawł, chang
	hlawı
lang har tui luan	— hmêl tha tangkaraw tui luan
lang thlah nênte puan	— puan tha, vai puan
lang khuandim	— pasal nei
langpai hâr ang	— mawı, nalh vai har ang
	mawı
langpai	— vai anpai
lang sül	— sul hnu hma
langhleı	— thlang lehzuäl
ui leh luang	— lui hming
eng	— tleng thing thing hming
awn (Pawı Zahau	— leh tawłh
awng)	zâwk
an	— Tlâng hming (Lurh leh Tan
	lası awmna)
en ang	— kaitên leika
ang zır zıar	— tha, nalh
akâwl chuan tlâng	— tlâng, Khuangthing rama

		tlang hming, tlang tinrên
		a ni thei
Vuangtu (n)	—	Pawi chi khat hming
zâwl (v)	—	ngai nula ngai
ziâ-âm (n)	—	hmaram pawnfên
zawh loh siah	—	tum phak loh nula
zuan	—	va pan hnaih chilh
zing zhr	—	khual zin
zâu (n)	—	luhkapui zau tak a ni Zaw
		zazo pa chauhvîn hei hi
		dawh thei
zawl vanbûk	—	zawlbuk
Zathang (n)	—	Zahau Pawi

ZORAM

TÂN

By. VAWMPHUNGA